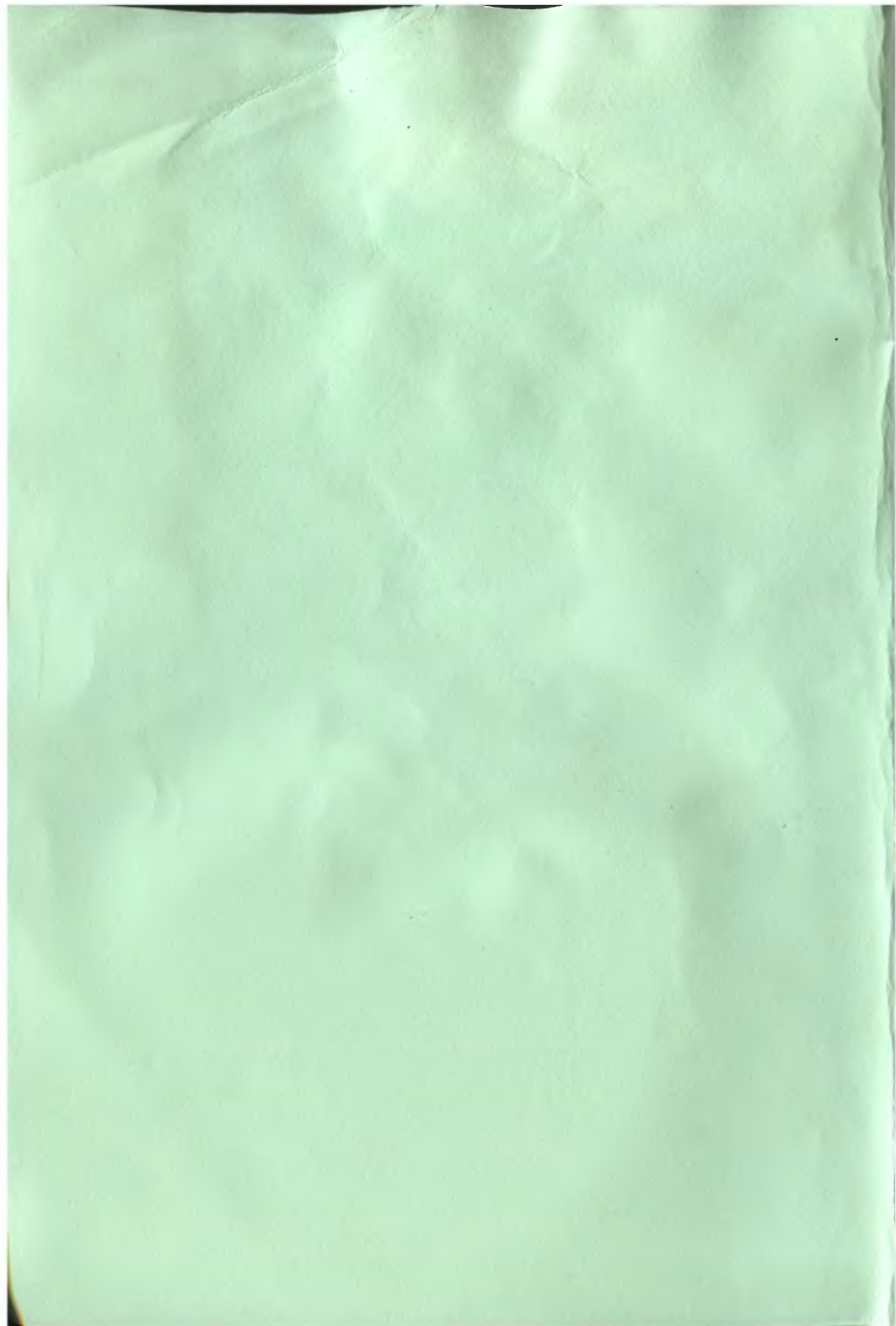

ЛагIвычe Джьамльадин

АнцсатыркIквa

Черкесск 2002

ЛагIвычI Джьамльадин

АпцсатыркIкIва

Абзазара йгIалхпI

ШЕРЕМЕТОВОЙ БЭЛЫ.

2004 г.

A handwritten signature in black ink, consisting of several large, flowing, interconnected loops and strokes, characteristic of a cursive script.

Черкесск 2002

28.04.04г.

Арцензент *Тыгв Владимир* йакІвпІ

АПЩСАТЫРКІКВА

I. Абжъагажваква

1

Хъарата тшумкІын аугІа рпны,
Апхызква урыламщцын шарпны:
УагІапІ гІвычІвгІвыста уызчауа,
ШарпныпІ насыпІ аныршауа.

2

Уагъа дхвамыхвта дуымпхъадзан,
АкылькІгъи йымамкІва уымхІван:
Йуымжъан ауыла аугІагъи,
ЙазгІаумгын гвымхара ухъагъи.

3

Уапхъымсын гвыпкІ андырчауа,
Тшуымрыгъвын уыскІ анырчпауа:
АугІа чагІвыта уырпхъадзапІ,
Уйапшта рхІвапІ хвамыхв дудздзакІ.

4

АугІа зымгІва бзидздза йбара,
Ауат зымгІва рхІатыр бара,
МайрапІ ажвала йухІварныс,
БаргвыпІ ауаса йучпарныс.

"СугІа! СугІа!" - хІва уымцІырлан,
 "Сара! Сара!" - хІва уымхІвалан:
 АугІа дырчвымыгыпІ ацІыргІвы,
 Зхъауысква зрапхъауа агІвы.

Щарда уымкъвахын уа йъаужъаз -
 Ани-ари - хІва мцы ъаухІваз:
 ЙакІвым глауархІвпІ, йакІвым уызнипІ,
 АлгыачІ дудздзакІта уацІырхъипІ.

ДуымхІвахын уа псимлахІ зуырхІваз,
 ЗхІатыр кыжвмыжвквкІла йубаз:
 ДарчкІвынитІ швабыжта гІвычІвгІвыс -
 Йабаъаз гвнахІ ауи ацкІыс!

Зынгыи йуымчпан уа гвымха пчагІв,
 ЗхІаль-шан амуа дуымкІын ныбжъагІв:
 УикъвыщІ, хъара уичвгыл ауи -
 Чва бзи гъухъищтуашым зынгыи.

"СгвыбзыгыапІ", - хІвата тшумыртшхъван,
 Йуымрыхъван уажвылта йхъвахъвам:
 Хъардура пудрапІ анцІрагыи,
 Айрышра гъчІвагІвахум зынгыи.

Аквыджъма цитІ уаса ъану,
 Бага шварацитІ квтІу ъату:

Ауи йахабзапI адуней
Йызмам закIылагъи квтаней.

11

Зынги угIагылта тшдумырбан
Йыргата убжыи уа тшдумыргIан:
УырбапI йузыбжазтын дара,
УыргIапI йашIпсегIузтын убжыи ргIара.

12

УакъвыщI - тахIлыи уа думырджъан,
АугIа ауыла уа йуымжъан:
ЙуызгIайма згIвакI - тахIлыи йгIадзуш,
ЗымгIва йрапхъатагыи уызбуш.

13

УымчIван акыт анчвагъвауа,
КIартIоф, нартыхв анларцIауа:
Уара фачIвыдъа угыгIанхарым,
Мгвала зынги уа угыгIапсарым.

14

Ашшрала знапа мпхащауа,
АугIа йчIвы рыдшва тшджъазщауа,
ЙысхIвитI багъата йсырхъауа,
ЗакIымкIва гIвбала дшнамхъауа.

15

Заджвы дпщкIласма - угвы умырпсан,
Акъвыджъква йуатра йтауымпсан:
КъазупI ашщкIласра уагIвырсыз,
Уаргыи йгIаухъыдзапI, насыпсыз.

АчгІвыча акІвпІ зынла йызпшуа,
 АгІвыма йылаква зквшвауа:
 АуекІвпІта, тшгІвыча аугІа раш,
 БакъвыщІта йтшрышшдзагу ахъапщ.

Йанбзу уырцхърыгІа уаба, уан,
 Уырпшы йышту, уазсакъха рчуан:
 Йанпсра уымчІвухын уа зынгы -
 ЗакІыла йгърыхъвахуам ауи.

Акъыльдъа уажвымлын закІгы -
 Абзи гърымхІвастІ ауи зынгы:
 АкъыльпІ зымгІва, зымгІва йрапхъу,
 АуекІвпІ ауысква йыртахъу.

ЙукъычІта тынчта бзазара
 Агъа дукІуашызтын, Уара,
 ПсарчІвы - хІва йахІвауа агІвы
 ДуымшвхІакІван - йыт ауи псарчІвы.

"ФакъракІ дубазтын йыт закІы!" -
 ЙырхІвитІ араса ршІа йтакІы:
 БаргвхатІ ужвы хІа хІпны ауи -
 Факърата йныкъвитІ зымгІвагъи.

Уымгвжважван уыскІ анучпауа,
 Уазхъвыщ закІы анухІвауа:

Агвѣаджъра ахайыр мачѣдзапѣ,
Амхѣвыцра ацѣбаква дудздзапѣ.

22

Дуымкѣын мгѣвалагѣвта ахѣыржжы,
Кѣачѣвугѣи йыладзква тыржжы:
Уанцуш хѣарата уа зджѣара
Уазцѣгѣлата дгѣлау гѣвычѣвгѣвыс цѣара.

23

Закѣы сапѣыспѣ - хѣва тшумыртшхѣван,
Аугѣа гвамтата тшдумырбан:
Закѣы уашѣысхымкѣва уырчпапѣ -
Айыба йчва гѣлаухѣадырнапѣ.

24

Заджвы йсаби уа думырджѣан,
Ауыла уысаби дуымбжѣан:
Абзиква рбзира йыргѣала,
Ауат руыс бзиква йырбала.

25

Кѣарула уажвѣмлын ауыс,
Ауи баргвѣызтын - йашѣарыс:
Угѣачѣвата бзитагѣи уазхѣвыц,
Уацѣыхѣван - уалагах шѣыц-шѣыц.

26

Адура тшауымтын зынгѣи,
Хѣагѣлата йщѣлумхын уа ухѣагѣи:
Ауи хѣлаль гвѣымхапѣ, гвѣымхадзапѣ,
Рахѣа йырчвѣымгѣу гвампадзапѣ.

УымчІвыуын срыцхІапІ - хІва зынгы,
 Уымгвыргъѡан счІвылцІтІ - хІва зджъарагъи:
 Уыззыбжу уаухпІ, утдзы тыдзхапІ,
 Уазсакъха - убайара пшахапІ.

ЙакІвым уымхІван, йакІвым уымчпан:
 Уласхата уыскІгъи уахъампан:
 ЩаквкІыра бзипІ, зымгІва йрапхъапІ,
 Акъыльра злу зымгІва йырхъапІ.

УачІвы уызцчахуаш уичвымпхІан,
 Уара дуайчватагъи уымхІван:
 КІарала дгІасызтын уа угвы,
 Дтага гърымхІватІ ауи агвы.

АрыцхІа уихъымччан, Уара,
 Зынгы уичвымгылын хъара:
 АрыцхІара дгъамхІватІ ауи -
 Факърара лахъыпІ анцІрагъи.

Уара, йашІамсуа йамакІуа,
 Дуней шамхыла йызгауа,
 Йуымдыруа ахъаз уамсын баз -
 ЙырбитІ уа уакъыль йышшабаз.

БызшвакІгъи хъвахъвата уампшын,
 Ауыла аугІа гІаумыршын:

Ауат йырбайару бызшвапI -
Бызшвала йъазакву йрызшапI.

33

Агвымха йакIвпI йакIвым зхIвауа,
ЙакIвым йакIвымта йызчпауа:
Агвымха тшйыщумчпан, Уара,
Ауи йхъата уачвгыл хъара.

34

УымчIван йакврышвта уыIвнапIыкI,
Йуымщтийын амшква ахъазыкI:
Хвамышвра - хъчIварапI анцIрагьи,
Ауи тшачвхъышвхча зымгIвагьи.

35

Уара, тшыртшхъвата аугIа рпны
Щымта йуфуш уымган хъвлапны:
Ауи уызгIвадара пнатшитI,
АуацIа хыгIа гIанарцIситI.

36

Бзидздзата считI - хIва тшумыртшхъван,
Ауыла уыхъыз думырхIван:
ЙашIамсуа йчитI рахвгьи хъагьи -
Чарала йбзазитI зымгIвагьи.

37

Зджъара уанауу уансасуа,
Ауат ррызкъы ануфауа,
Уымчважван айшва уымбауа -
Ауи хIаль гвымхапI йанчауа.

Уикъвыці, уишымбжъан анхада,
 Ауи дагІвызапі атшада:
 Чва бзи гъухъицтуашым ауи,
 Тшадата уйымазлуштІ уаргъи.

Уыркъвыціта уа анахъанат
 Закыла уямамкын инат:
 Багъата йкитІ ауи зны йхІваз,
 Щарыккъла дгъагІвсуашым йъайхІваз,

ДгъачІвым ахвглахвтра акъазар ...
 Ауи дшвымщтийын абазар:
 ЙакІвдзам закы гІайхвгІуштІ ауи
 Заджвгъи йымхвглахуа зджъарагъи.

"Араса чпа!" - хІва уан дуымбжъан,
 Ауи йакІвымла уа дуымжъан:
 Ауи - даныпі - дынхитІ-дынціитІ,
 Уара йухІваз зымгІва хъалціитІ.

"Анхарта уцума - йхІва "ПсимлахІ!"
 "Учарныс учІвума - йхІва "ПсимлахІ!" -
 Хырбжъун ауаса хІахІбачва,
 ХІаргъи йыгІбжъитІ хІа хІайцібачва.

Дуымбан гвырпсагата заджвгъи -
 Ауи абзи гърымхІвасті зынгъи:

Ауаса згвы зырпсалауа
Дажвыхуашті бзиракі йымбауа.

44

Агівбзи хьыз гвымха йхьумыргІвын,
Зымгіва дырціыхъвата дуымгівын:
Ауи гьуызгівушым уа зынги -
Абзира уыцызті ансимшги.

45

Заджвы уйызгвыжвкіызтын, Уара,
ЗджьакІы йудрыфшва хьвымгара,
ЙухІвиті "тшада" - хІва ансимшы -
Тшадара бзийызтын - уапшы.

46

Уакъвыці, джъагівагівкіги думырхІан,
Заджвги хІарамтаги дуымчпан:
Ари дунейпі, дуней угІарапі -
Агівы дыззыбжу бзарапі.

47

АугІа уанрылу тшумырхъан,
ЗакІшва тшырхъата тшумыртшхъван:
Ауи гьрымхІвасті атшыртшхъвара,
Ауи йайчвапі ахьвымгара.

48

Уапшы бзи-бзи уа уамшыркъвуш,
Ахьвмарра ажвакѡа ѡаухІвуш:
Ахьвмарра - йаѡапі йгІазгвынгІвуаш,
Ауи йышхъвмарру гІазгвнымгівуаш.

Атаца, бабхъва, банхъва тажв
 ЙырчІахІла рыхъызквагьи ражв:
 Ауаса рцІаспІ хІара хІугІа -
 Ауи бзи-бзи бара йбыргІа.

АрыцхІа дуымшвхІакІван зынгьи,
 УицхърыгІа - йазыбжу ауи:
 Ахратла йгІауыхъвахпІ, Уара,
 Майрата джъанат уанцара.

КІачІвурa йызхІалъу агІвы, -
 Датшата йыхІхІвапІта, ашшгІвы, -
 Угвы ашвтикъбитІ адуней -
 ШвикъвыцІта, съанула швсызней.

Уымцан ъархІваз - уымцан, Уара,
 Йуымчпан хІарамта адзыргІвра:
 АугІа йгъырхІвушым уа ухъзырчІвуш,
 Абзи абзира уызмырбуш.

Ахъабыжъ дъану йгІатумхын хъхІва,
 Ауыла ухъабрагьи уымхІван:
 Ахъабыжъ йыхъаз гвнахІпІ ауи -
 Ауи дыршІпсгІитІ брагьи хъхІвагьи.

ЙухвгІапІ ахчала зымгІвагьи -
 Тыдзгьи, машинагьи хъагьи:

Акъыль гъузыхвгІушым зынгы,
Луи уазымпшгІан зджъарагы.

55

Йуызхаз бзиракІ - дбах уаргы -
Ауи йыхІхабзапІ анцІрагы:
Ауыла хІбайазтІ зымгІвагы -
Лбзира йымдзыргІатІ зынгы.

56

Йузымчпуш уаламган зынгы,
Уара, йухъыччапІ зымгІвагы:
Апхъа-пхъа йшва, йза, уапшы,
Къарута йуыму йашІырпшы.

57

БызшвапІ уызщыхІалта уызшІу,
Ауи йуралчитІ йшутахъу:
УакъвыцІ, йауашызтын, Уара,
Ауи йазумхан хъвымгара.

58

ЛагъыкІ унадзатІ - ууандыр щакІа,
ЙанхІатлу йагъхалитІ рахІа:
ГІвадакІ унадзитІ - укІныцІ ауи -
ЙгІаушшыпІ чва бзила зымгІвагы.

59

АмцІва йызхъауымцІан закІгы,
ДумкІын къангъашагІвта зынгы:
ЙакІвым глауайхІвуаштІ, йуйырбуштІ,
ЙъакІвдзам зджъара уа утайырпуштІ.

Уазсакъ атшы йацлаухІвауа,
 Зджъара уанцуш уызквчІвалауа:
 Ауи йашІасуа йгъубарым -
 "Йабадза тшгвымху", - гъырхІварым.

61

"Зхъа ззымбаз акыт дырхъгвыргІвитІ", -
 Ажважв гвыбзыгъата йырхІвитІ:
 Апхъа-пхъа бзита ууысква ба,
 УацІыхъван - бзи акыт тшдырба.

62

Апхъа абайачва дырджъун,
 ХІара йхІагъатагъи хІырбжъун:
 Ужвы ауат ачІвы йхъарцІитІ -
 ХІальальта йшау хъахІдырцІитІ.

63

ЙуызгІайма хъвыцра цІоладзакІ,
 УакІыма уа гвакъвпра дудздзакІ,
 ТшкІарышв, агІвгІвы, йъаубаз ашны -
 ЙуымхІван щымта, щыбжъан, хъвлапны.

64

Зынгъи сыгІвгІвыпІ - хІва тшумыртшхъван,
 Уара, ауыла тшумырхъан:
 Ауепш хІаль уымазтын, Уара,
 УакъввыцІ, йауашызтын, агІвра.

65

ЙугІвызтын уысаквакІ, Уара,
 УазымпшгІан амаль рыртшхъвара:

АугІа йырбапІ, йырхІвапІ дара
Йапсазтын ууысаква кІара.

66

АгІвра тшазызчауа, агІвы,
МачІдзакІ са йуасхІвуаш уаздзыргІвы:
АцІабырг згІвуа агІвгІвы уипырцІ,
Ачвала тшычпара уакъвыцІ.

67

АгІвгІвы уицнымхчылын, агІвгІвы,
ДышгІвгІву ауыгыи глаугвныргІвы:
ЗакІы уыгІвуашызтын, Уара,
УицІгІа агІвгІвы йызгІвхъу кІара.

68

АгІвра йгъацІасым мцы хІвара,
Йымцу мыцкІыла йыртшхъвара:
АгІвгІвы, тшачвхъыхча амц хІвара,
Уачвгыл ауи хъара-хъара.

69

Йадгылуа ракІвапІ йугІахъу,
Абзира бзита згвы ахъу:
ХІадгылпІ багъьата аугІаква,
ХІрайгІайпІ хІацыта хІызгІваквa.

70

"Адагв гІван швальауат гъйызгІаргуам", -
Ауи сара кьангъаш гъазгІазгуам:
Ауаса дрыцхІасщитІ адагв -
Щарда дырпхитІ ауи хІхагІагв.

Уызлаѡам тшапумчан, Уара,
 Уыззычпу уазгыл йдырбара:
 ЙанхІауа заныпІ бзазара -
 ЙазгІагІгапІ ауи гвыргъѡара.

Зкъару йашымту, Балькъадыр,
 Атшы йрымбжъас уа йаквѡа кІвдыр,
 Йынкъѡа, тшарыщца ауандыр... -
 Ауат йышхъаѡлару уырдыр.

АхІбакІ духъадзгылта уымчІван,
 Уйымпшын ауи уа йуыжвшва чІван:
 АхІба хвы йзыба, йыквѡа пха,
 Ауыла йгвы мачІдзакІ йыргІа.

"АлахІ дсакъпІ, усакъха!" - рхІвитІ хІугІа,
 Заджвы даныквырѡауа мгІва:
 АуекІвпІта суыхІвахитІ, Уара,
 Асакъра йамчызтІ уынхара.

Асакъра зхІальу дымчхъахитІ,
 БалахІкІ ангІайра дгІащаквхитІ:
 Ауи хІишЫбжъапІта хІаргЫ
 ХІазгылпІ асакъра зымгІвагЫ.

Йубузтын бзи аугІа ртурых
 АмѡхІва уикъвыѡІ, хъарата дных:

ЙырхІва турых ауасаражв,
ЗымгІва йглауайхІвуа - йухъаражв.

77

Алага кІыртата думкІын,
Ауи дызлагу хъатауымкІын:
ДгІайшатІ·ауаса хІа хІглазшаз,
АугІа йапшымкІва йагІвызшаз.

78

Уара, тшачвхъыхча алапшы,
Ауи йгдадырам ашІапшы:
Йызквшваз йызгІайитІта гвыргІва,
ЙагитІ рахвызтынйа азгІва.

79

"АрыцхІа йчІвы апхъа йырфитІ", -
АугІа ажважвтагъи йырхІвитІ:
АрыцхІа йакІвапІ ахІальаль -
УишІпшы уа йуымазтын амаль.

80

УахъчІвала йызбгъагъта кІара
Агвыргъъара йалу, Уара,
АрыцхІа думрышвйын зынгъи,
ЙухъакІбуазтын - дрыраз ауи.

81

ДуымхІван дамуата йуагъахаз,
Акъыльла мачкІ уа йуайхІахаз:
Уара гІвычІвгІвыскІгъи думырджъан,
Ауи тшачвхъыхча, тшаумыржъан.

II. Абзибара адуней

1

Бзибара рхІварыквын зджъакІы,
ТшырзасцІитІ ауат са хъакІы:
БзибарапІ хІыгвква зыркІкІауа,
ХІайщчвата зымгІва хІызчпауа.

2

Бзибара - хІа хІылахъ йанышІ,
Дуней глазыршыщца глапныпІ;
Бзибара - абзира йабзипІ,
АугІа зымгІвадзугъи йыхІцрипІ.

3

Бзибара гьидырам йзымкІыс,
Йызтамылс ауи ащачвкІыс:
Бзибари агІви ацгІайшатІ,
Лахъыла ауат йакІвыршапІ.

4

Бзибара збзибару агІвы,
ГвыхътІыла ауи анкъвгагІвы,
АнцІрала даргвыргъытІ ауи -
БзибаратІ рыгвква зымгІвагъи.

5

"БызбитІ са бзи", - хІва уымхІвалан,
 Къащанта йуыму дуымжъалан:
 Дубузтын бзи - уа ууыс лырба,
 Ауыла бзи ауи тшырба.

6

Бзибара-хъапщдзакІ йашІсырпшитІ,
 Ауи чва бзилагъи сапшитІ:
 Бзибара зму дагІвышІ джъанат -
 Заджвгъи йгыгІайайхІвуашым нагІлат.

7

Бзибара зму даниитІ абзи -
 Данйыщым гІвзата хъамабзи:
 Бзибара - анасыш йадзыхъшІ,
 Ауи агІвбзи анцІрала йыщшІ.

8

Бзибара зму - багъбата йкІитІ,
 Мза хвыцта йуацІа йайыркІитІ:
 Анурква дрылата ауи
 ЙнайдаситІ йымшква зымгІвагъи.

9

Зхъашщыла лгвымхара зхІвауа,
 Ауи йашІамсуа дзырджъауа,
 Акъыльта йыму дукІ гънадзум,
 ДгІвычІвгІвыс нархъата дгырпхъадзум.

10

АпхІвыс лмагІшы злазымхІвауа,
 Ауи лгвы шаъу зымбауа,

Дышхъаца бзийым бзита йдыр -
ДйайчвапI ауи ахIабырчбыр.

11

АпхIвыс лтара дтумцан зынги,
Ауи хвы лзырчпитI анцIраги:
АпхIвыс дзырпудуа йакъыль бжапI,
Йыгъйымам хвыта шIацIахъв бжакI.

12

АпхIвыспа тахIа данцара,
Ауи йанлаура бзазара
Ани-ари - хIва лгвыгIв швымчпан,
ЙылкIыз ла лымгIва дIатжвымдан.

13

"АпхIвыспа швабыжта данпщдзу,
Лхъабра жвпIата йандудздзу,
Лахъыла йгълауашым насыш..." -
Араса рхIвитI йырщтиуа рпсыш.

14

АпхIвыс чвгъа дгвыжвкIызтын - уалгатI,
АсрычвхIва йгIасуа дапш хъатапI:
Йъаухъвым кIварыжвкIла убгъанахIвуштI,
Уыззычгам гвауара унархIвуштI.

15

НыбжъагIвкI уйырцата уансасуа,
Ауи йрызыкъы ануфауа,
Йхъапщыла улыцтахъпшма, Уара,
УйайчвапI йыздрыфыз хъвымгара.

АпхІвысква рейша йыршІаншуа,
Лала йызрыхвхвуа, йызшвауа,
Щардата гвнахІ ауи йырхІитІ -
Йарала йхъацІара йазхІитІ.

АпхІвыс лала згвы йнауырдаз,
Уылбата бзи уа дуымпхъадзан:
УгІанхапІ дглауымпшыхуата заджвггы -
Ауаса йалитІ анцІраггы.

АпхІвысква рыцІбаква зхІвауа,
Ауат хъыз гвымха рхъзыргауа,
ЙырпудитІ абазаква хІцІас,
Йымдыруа йззырхІвауа: "УашІас!"

Барадъа йызшысйа мара -
ЙгъахъахІум ауи бзазара:
Бансыцу йгІапхитІ мараггы,
Агвыргъара салапІ сарггы.

Бара са сыхъаз бмара-мзыпІ,
Йбызсыму са бзибара мчыпІ:
Уахъынла сычва танархитІ,
Бызбазтын тшынла - сгвы шІахитІ.

Зынггы ахъацІа швишІамгвыргъан,
Ауи закІыла дышвмыргвышхван:

ДатшапІ ауи швышгІайгвынгІвуаш,
Швара швхІальальра йахъйыргІвуаш.

22

Атаца бзи лунагІва кІкІтІ,
Апшдзара мзата йалыркІтІ:
Насып зму дгІайыквшвапІ бзикІ,
ЗымгІвала длапшта ахща црикІ.

23

АпхІвыс бзи лунагІвара пхапІ,
ФачІвыта йлрыхІазыруа цхапІ:
Ауи лхъапщыла дтапІ джъанат -
ДырбитІ дыштхаджъуа аджъамгІат.

24

Атаца гвымха лпещ цхІашвыпІ,
Ауи зайчваху чІыхвла йшвыпІ:
Ауи лхъапщыла дашшыгІвхитІ,
Крантута дцитІта дайсыгІвхитІ.

25

Агвымха швабыж дчважвагІвхитІ,
Ухъахъвква лыргылуа дашшыгІвхитІ:
ФакъранІ, факъранІ ауи дызму -
ЗунагІва тацата дыгІвну.

26

Апахъ йгІащгІалма нышвкъвара,
Атаца йлыквумцІан, Уара,
Ауи тшыртацаргІатІ бзи-бзи,
ДзыгІвну цкъачкІвынта ансимшгъи.

АпхІвыс дурыхвхвуа уылшІампшын,
 Ауи зинақІ дылшІумырпшын:
 ЙуырхІапІ зынгыи уызцІымцІхуаш гвнахІ,
 ДузылахьпІ швабыжта АлахІ.

Зынгыи йуымбас-йуымгІас апхІвыс,
 ЙгъангІалуам рейша уылшІапшныс:
 ЙабгъитІ лхъагвы, ауи дацитІ,
 Ларгъи дырхІа-швхІауа дгІаупшитІ.

АпхІвысква йырчвымгъу агІвы,
 АхъацІа хвамыхв, бызхІвагІвы,
 Йара дамаркІуатагъи йхІвитІ,
 Тшйырдууа щарда хъынйырхІвитІ.

Бара зджъара банызбара,
 Аурам апны санбынйара
 Схъаквтада йалнахІвитІ закІы,
 СшІахъа дгІатакшазшІва заджвы.

АпхІвыс лгІапсара зымбауа,
 Ауи лтахъыра зымгІауа,
 ЗакІыла йлымхъвауа зынгыи
 ЙышпаухІвуш дхъацІапІ - хІва ауи?!

ЙгІаншитІ щардазджъара хІа хІпны, -
 ЙыгІбитІ ауи хІа ансимшы, -

АпхІвысква ракІвапІ дызлабзу,
АхъацІа гвауа, хъамабзи.

33

"Апшдзара гІаткІкІгІитІ адуней!" -
ДашІамсуа йылхІвитІ Сатаней:
ЙыгІдыритІ ауи йылтахъу,
ЙыгІдырныс ауи зыщта дхъу.

34

АпхІвысна йгІаугуаш, Сахътаных,
ГІвычІвгІвысра лылазтын дырхъвых:
Пшдзадза йгІащгІалитІта асгьи
ЙратыхитІ йаЪамшва зынгы.

35

Арахъ мачІдзакІ угІапшы, гІвычІвгІвыс,
УгІай, тшылзумчпан уыгвла пхІвыс:
АугІа рыгвква йгІанагпІ закІы -
АуецкІыс уымза хвыщ аркІы.

36

АпхІвысква швабыжта йхІайльапІ,
РжакІъадз уакІныс, йхъацІа, майрапІ:
Ауат рхІайльара тшаумыржъан,
ЙуымхІван са сыхъазгьи: "Суымбжъан!"

37

БымчІван-бымгылын, Сахътаных,
ЙгІашуа ба бгвы хІван-схІванла йтых:
Самуата хІва, йЪаббаз сырджъа -
Ауехъаз са йгъызбушым джъа.

Уылкъвыці апхІвыспа йуквнагам,
 МачІва уа уымшква лумырган:
 УылзыпшгІа, дгІау уа йуквнагу,
 Лахъыла йуапшу, йаргвану.

АпхІвыспá ныкъвагІв лгвыгІв уымчпан,
 ГвжвайымгІва уыкв тшылхъаумырпан:
 Агвымха пчагІв дйайчвапІ ауи,
 Рхъахъвква лыргылитІ зымгІвагы.

АхІврапшдза дагІвызапІ апхІвыс,
 Йгъауашым йакІвымкІва уылхъыс:
 Ауи йылтахъу нархъара
 Йшапыціу шывырдыр гвыргъара.

Дыгъхъаціам апхІвыс дзырджъауа,
 Ани - хІва, ари - хІва зхІвауа:
 АпхІвысйа ахъаціа динурпІ,
 Дызмамайа ауи - дхъаціа пудпІ.

Атаца данбзийу, данхъапшу,
 Данъасу, ахІвыхІвква данрапшу,
 Марата дкІазкІазитІйа лхъаціа,
 ЙылчпитІйа дудздзатагы тлашІа.

АпхІвыспа дмызчвыпІ, дмызчвкІаркІарпІ,
 Ауи дйачІва бзапІ, днурцахІвцахІвпІ,

АпІрыпІ дашІырпшыпІ анцІрагъи -
ЙауыразтІ ауи лынцІрагъи.

44

Атшычпара тшыбчпитІ, Бара,
БазычпапІ ахъачва ржъара:
Ауаса апхІвысра апны
БагІвызапІ йыргуш агваны.

45

ПычІвдзата йукІыз абзибара,
Йуымрыдзын ауи абагъара:
АпхІвысгъи дуырпхІвысныс гъмайрам
Йанаъам бзибара мара.

46

АхъацІа дныкъваргъи зджъара
ТшпынхІва гъгІайхъхалуамІа анцІра;
МачІдзақІ дахъныкъвгІазтын апхІвыс,
ХъызхІванла дхъдрыситІ днадыркъвныс.

47

АхъацІа дшаъу са йджъасщитІ, -
Ауи шихдзақІ са дишІсырпшитІ, -
Щарда йызгІвитІ апхІвысква рпны
Йамуа йчпарыгъи ансимшы.

48

"АпхІвыспа пшдза майрапІ лжъара
Дрынйазтын ачкІвынчва зджъара", -
Араса рхІвитІ дзырджъуш апшдза,
Апшдза дзырпудуаш майрадза.

Бсызгайын уыскла саргвап бчІван,
Саргы ба буысква сырхътачІван,
ЛапшымгІва сывамкІва йсырхъйун -
ЙыбзымхІвуз бымадзагы збун.

50

АпхІвысква рызджъакІ са йджъасщитІ,
Сыгвгы чвгъадзата садырщитІ:
ЙгырхІвушым рейша йыртахъу... -
АчІвыйищтІ ргвы ауи захъу?!

51

АпхІвысква райхІара хІайльапІ,
Ауат ауыла къвыръан мольапІ:
УыржъуштІ закІыла угвы мгІвауа,
УыржъуштІ уа угІвылакІгы шгІашуа.

52

МайрапІ ахъацІа дужъарныс,
Дужъата бзи тшиуырбарныс:
Ауехъаз бжата дшвымпхъадзан,
Йгвгы ауыла днашвмырдзан.

53

Сара йыздыритІ сыщбтахъу,
Баргы йыбдыритІ бшыстахъу,
Ауаса хІчІвапІ хІйызпшуа шахІат -
Дабоу, хІызбуш йарасахІат?!

54

Йызму накъахІ апхІвыс уылкъвыщІ,
Йыртынч ауи дызлу акъвыщ:

Ауи лнакѣахІ Анчва дашсышІ -
ЛгвнахІра жыйа уайырцышІ.

55

АпхІвысква руыс майрапІ зхІваауа,
Ауат хъыз гвымха рхъзыргауа,
ДышхѣацІа чІвагІвам уа йуырдыр -
ДйайчвапІ ауи ахІабырчбыр.

56

АпхІвыс лнапІы, лыфгІвы ѣагІвнам,
АпсыхѣфыгІв гІвнапІ, рахІмат гыгІвнам:
Аблынква бжыгІапІ, йсабаркІыпІ,
Запыт ахѣшвква ахѣаркІыпІ.

57

Ахѣапщ багІвызата бызбун,
Ашихква брапшта быспхѣадзун,
Анахѣ санчкІвыныз, сымч антаз,
Баргѣи хѣапщчкІвынта банабгаз.

58

Ауыдква руыдра майрахатІ,
АлокІква йрапшта йлокІдзахатІ:
БзибаракІ щтІыщІма - уыдпІ йыззу,
Заджвы дмыгІвхѣыщІма - уыдпІ йыззу.

59

АпхІвыс гвыбзыгѣа кѣвыд зырпуз,
Абар хІайльата йышхІвалуз:
"ЙышвхѣыстІ, йышвхѣыстІ балахІ дудздзакІ,
ХабаркІ гІагуштІ, хабар бзидздзакІ!"

Ауыдра жвыгъахатІ ужвы -
 Йымуыдуа дгъаахым хІа хІпны:
 Апхъа йзымдыруаз хІарыф бжакІ,
 Ужвы йглауайхІвуаштІ бжъага бжъакІ.

61

Апхъала ачкІвынчва гымчІвузтІ,
 Къащан дырмоукІва ргвы гымчІвузтІ:
 Ужвы апхІвысна далапшитІ,
 ФайдакІ гІазлылхуаш дылчІапцитІ.

62

ЙганшитІ арасагъи хІа хІпны -
 Лала йыгІбитІ хІа ансимшы:
 ЙылзыншгІитІ таца аба, ан,
 НапІыла йаквсуа а-Къвыръан.

63

АпхІвыс дразымкІва йухІвауа,
 Ауи йлымуата йучпауа,
 Хайыр гъуызгІаргуашым зынгъи -
 Ауаса йниитІ анцІрагъи.

64

АпхІвысква ргвы уа йнаумырдзан,
 Уара, уырчхІушта йуыміхъадзан:
 Ауат рхІвырмат хІа хІынкъвнагитІ,
 АгІвбзиква рпнылагъи хІдырцитІ.

65

Апхъа абайа йыман псаз, -
 Апшдзара йгщыз, кІара йапсаз, -

Ауат уахъгъи, тшынгъи йынхун,
Абайа йгвтыхъра надырхъун.

66

ЗаманкІ апны йгІаншата рхІвитІ,
Ауи щардала йхъындырхІвитІ:
Ахчала йчвыз, акыт йырпсаз
Дылчвбзата даъан - хІва апсаз.

67

Сара снабпшитІ, бгІасишитІ баргъи,
Лала хІацхъвмаритІ ансимшгъи:
Йнахъазшва йзбитІ - сгвы йту сырхІва,
Баргъи бтахъыра пшдза гІахІва.

68

Асы гІаситІ уахъчІва йгІашан,
Заджвы дгъубум АлахІ дгІайшан,
Саргъи снас-гІаситІ агваны -
Дыгъсьщхым сыгІвза аргваны.

69

Апхъала апхІвысква датшан,
ЗымгІвала апхІвысра рызшан:
Ауат йынкъвыргун хъабрагъи,
КІапхъынгъи, ъахвтангъи, кІасгъи.

70

АпхІвысква уахъчІва йдатшахатІ -
АпхІвысра хъарата йгІанхатІ:
ЙадриситІ тутынгъи ауат -
ЙгІащтІыхла, Уара, къазауат.

Ахъаџи апхІвыси апшхитІ,
 Ауаса йъаџазла йразхитІ:
 ЙаџрыжвитІ ауат аркъагъи,
 ЙаџырчвитІ тутынгъи хъагъи.

АпхІвысра баргвыпІ анкъвгара,
 Ауи йатахъу нархъара:
 Йаналам ахъаџа йкъару,
 АунагІва йангІвнымџуа дру-чру.

Ахъаџа йпсы златакІу,
 Ауи йунагІва злабаркІу,
 Йхъапщыла лакІвапІ - дуагІвырльыпІ,
 Анчва дщылыразу бергъльыпІ.

Сырхвит, апхІвыс пшдза, снабпшырныс,
 МачІдзинакІ быдзхъа снаскІарныс,
 Сызшахъуа сгвала бсыргІарныс,
 Уахъынла пхызта бызбарныс.

АпхІвысна хъапщ, са спсы зхъашваз,
 ХъгІадзата спсы ба йназшІашваз,
 СхІазырпІ ба башва схІваларныс,
 Барала сымшква згаларныс.

Ахъаџи апхІвыси рдуней
 Анурква анту асатей,

ХІвапсагІва дуддзата ргъайрат
ЙацбзазитІ йацтата джъанат.

77

ЙачІвакІ гІаспшитІ, саргъи сапшитІ -
ЙысчІвым пхІвыс пшдза чкІвынкІ
йылшІсырпшитІ
АкІкІара кІкІитІ, закІгъи гъахІвум,
Ауи анурква сгвы гьдырпхум.

78

Анахъ хъарата йачІва пшдзакІ,
Йлапшта пхІвыспа айдзадзакІ,
ЙгІаспшитІ, йнаитІ съацалакІ,
ЙгІаснахІвитІ къвышдза йабалакІ.

79

Дуней лашара сымбауа,
Зджъара быжъхвыцкІгъи сымгІауа,
УапІажв-уапІажв йгІасуа асы
СапшитІ уахъчІва сара схъазы.

80

Апхъала йырщардан саби,
Ауехъаз дгъымчІвыгуазтІ заджвгъи:
Ужвы йгІадрийызтын заджв-гІвыджъ
Йащуата рхІвитІ абзазара бынджъ.

81

ДжъащахъвапІ дшаъу сыгІвза йпхІвыс,
ЙылхІвитІ хІапсамкІва ла лщачвкІыс:
Лара дыбжъапІ дышбжъу аурам,
АхІван-схІван гьылчпум хІарам.

Бзибара - хьыгІапІ, хьыгІа дупІ,
 ЙанхьыгІам пщдзата ахвгьи пудпІ:
 Сара сыззыбжу, йыстахьу
 Бзибара згІвапІ - са псыта йсхьу.

Саби дызмауа - дыртахьыпІ,
 ЙызпшитІ, дгІарауныс ргвы ахьыпІ.
 Дзауа - дкІадрьшвуата йгІаншитІ -
 Ахратла емнаква рызпшитІ.

АпхІвыспа тахІа дьадзамцас,
 УнагІва хамакІ дьадзамгас,
 ДазыбжапІ кьвыпІчІта дыгІзара,
 АцІасква лдыруа дыбжьара.

Тшылзумчпан, Уара, заджвы йпхІвыс,
 Уа учІвы уылхьпшы, бзи-бзи дырпхІвыс:
 АгІвыджьгьи уырчІвымкІва угІанхапІ,
 Факьразшва аурам угІабжьахапІ.

АпхІвыспа хабарта узымбаз,
 ЙухІваз лакьырдыта йызчпаз,
 ЙылзумхІван йгІахьвыцта кІара -
 Дгьарыпщдзум агІвы мцы хІвара.

АпхІвыспа йанлыму хІаль бзи,
 ДанлыгІвзам ауи хьамабзи,

ЙсызхъацIа ауи дуагIвырльыпI,
ДгIакIыдхъуа дышбзазуш бергъльыпI.

88

АцIабырг са йуасхIвпI усымжъауа -
СичвшвитI апхIвысква зырджъауа:
Пхащара йымамкIва ауи
ХIамуата хIзихIвуштI зымгIвагъи.

89

АугIа сырзынхитI - хIва тшджъауымщан,
Ауи уызшIпшуаш йгъхIалъ-къазщам:
СабапракI рзухазтын ауат -
УырбахпI уацIыхъван аджъамгIат.

90

Зынгъи уазымгвжважван йухIвуш,
Уазыгвъаджъ уа ауыс йучпуш:
ЙухIвуш, йучпуш бзи-бзи урызхъвыц -
Уара, утыгIадрихуашым шIыц-шIыц.

91

ХIайльа-хIайльа бара сбымжъан,
Тшыръаза тшычпата сбымбжъан:
Бара зынчIвхIванта сыбжъахъатI,
ЗакIгъи сымдырхуа сбыбжъахъатI.

92

БгIахъвмартI снахъвмархын - йалабцIитI,
Са спахъ ахIахъквa гIащтIапIцIитI:
Ауи сачитI, ауи сарбцIитI,
Сыгвгъи дру-чрура танацIитI.

АпхІвыспа лхІаль, ауи лъадаб
 ДгІазрийыз лан цри йыллактапІ:
 АуекІвпІ ажважвта йдырхъауа
 "Уылпшыта ан ...", - хІва зырхІвауа.

АпхІвыс йангвыргъауа лшІахъа
 ДагІвызапІ апхын щымтахъа:
 ЙгІалхъыкъытІ нур, анур пхаква
 Йылрартуа хъачваргІа рыгква.

АпхІвысна лылахъ анакву, -
 Бзибара хыгІакІ анылхъту, -
 Сдуней лащцарахитІ саргъи
 ТынчымгІва смаухуа зджъарагъи.

АпхІвысна гвакІва, ла цІаркІвакІва,
 Апша йарыббуа зъахвтан шкІвокІва,
 МачІдзакІ ла хътІыла са бгІаспшы
 БанагІвсуа хІгвашвхъа ансимшы.

Бара, лацІыхъвала бгІаспшитІ,
 ЗакІгъи йашІысквам сыршІбырпшитІ:
 Сара сашІычвгІитІ ба ббара -
 Барадъа йгъсымам бзазара.

АпхІвыспа хъапщква щардагІвыпІ,
 Ауат хІаль-шанла йпхашагІвыпІ:

Анчва дырзыразхатІ ауат -
МахІвырта йхІымапІ аджъамгІат.

99

Уылкъвыці, Уара, апхІвыс кынчвычв,
Зынціра йагъабльу апшыхъ-пшычв:
Ауыс дгъазычпам, дгІащагІвыпІ,
ЙыгІвну лунагІва бампа фгІвыпІ.

100

Саби гІарира, йыгІзара,
Ауат гІвычІвгІвыста йбжъара
КъралыгІва уысхатІ хІара хІпны -
ХІлымхІа йгътырхуам ансимшы.

101

Алапс гІамцісыкІва лаба гъцум,
Аціыхъва йалагла йгъарцум:
Ауи йшырхабзу алаква,
ЙырдыритІ бзита аугІаква.

102

Апсазква рпсазра йгъачвпхашцум,
Ауат апшдзара гъджъахІдыршцум,
ХІаргъи тынчкІвынта хІчІва хІдзыргІвитІ,
Абгата рпсазра рызхІыргІвитІ.

103

УахъыкІ са йласхІвуа мадзадзакІ
ДызбатІ са пхызла сзаъадзакІ:
Йъапхызхаз сшайгвыргъяз ауи! -
Ауепш швызнихъзапІ шваргъи.

III. АхІаль-шанквa

1

ТшйырчитІ-тшйырдитІ бзиракі зымчпас,
Бжъагажва хвыцкІгъи гІазхъымгас:
ХІаргъи йыгІбитІ ауи йхІатыр -
НагІлат захІвчІву ахІабырчбыр.

2

АгІвбара хІаль - хІарамта йкІы,
АгІвбара шпсазру угвы йтакІы:
Агвымха-шІымха йакІвпІ йыгІвбу,
Ауи баракътагъи йызму.

3

ЙызгІун араса са апхъа:
"Апсыда дпситІ зымгІва рапхъа..."
Санду слызхъвыщуан са запыт
Цолата йсцтиуа сара спсып.

4

Здуней лашарата йызгаз,
Гапсара ткъвым зынгъи йзымбаз,
ЙырчІвыуитІ ачв, дгІапсата йхІвитІ,
АугІа, йчІвы рыдшва, тшдждъадйырщитІ.

ЗынцІра рыцІагІала йызгаз,
 Гапсара зквыз зынцІра шабгаз,
 Лала йымбазтынгѣ ахъапщ,
 Дгъашшуам абайачваква рапш.

ЗакІшва дырхъчважвІауа мыцквакІ,
 ЙГаличвын уыса амцаквакІ,
 Хъахъыла йхъайгылуа йхъагѣ,
 ДГІагъыхтІ сшвыргІачІва - хІва ауи.

"Сара сыгІвгІвыпІ, сара сыгІвгІвыпІ,
 Дуней гІазшаз Анчва сигІвыпІ,
 Сджъашвща, сѣабзазауа джъашвща ...", -
 Араса дцІритІ "хІаща-амща".

Уара, тшуыркІѣышвитІ ахъазыкІ,
 Йгъапсам уа укнига апасыкІ:
 СырпшытІ, йалысхтІ уара йугІвыз -
 ЙызбатІ йамуата йшагвнуыргІвыз.

Сабапра злу закІы гѣйымчпастІ,
 ЙынцІра гвыбзыгъаракІ гѣйымхІвастІ,
 Йара дырчвхъалын ажвгІвандакв,
 ДГІапшитІ ду-ду хІара хІхагІагв.

ДГІвычІвгІвыс напантшапІ анхада,
 Ауи дигІвызапІ акъвырда:

ДазггитІ-дазхІвхІвитІ йынціра шабгу
Ахрат дцахъазтынгы дшабгу.

11

Ахъыччара бзинІ, згІвадарапІ,
Насыпла йырчзу гвыргъарапІ;
АчІвыуара - хыгІапІ, гвакъвпрапІ,
Ладзыла йырчву згІва-гвыргІвапІ.

12

АпскІа дипскІанІа хІкыт заджвы,
Йнахвай азцунхІва рхІвитІ рахвы:
Ауехъаз амла тшайыргун,
Драхвы лактата йыхъыз гун.

13

ХайыркІ гъйымчпатІ ауи данхъаз,
Йкъару йашымтата йантаз:
Ужвы тшйыррыцхІитІ дымшвауа,
Заджвы йпынгы дымпхащауа.

14

"ТшпынхІва ъаным, тшпынхІва уымхвгІан", -
ЙуымхІван ауаса, йсумыргІан:
УахъчІва са йуасхІвапІ атамам -
МачІсачІпІ тшпынхІва хІа хІпны йызмам.

15

Щарда нызціыз агІвы дгъыгІвхитІ,
ЙымкъыгІуа дчважвитІ, дчважвагІвхитІ:
Ауи псабара хІаль-къазщапІ,
Ауыла агІвыгІвгІвыс йызшапІ.

Алыгажв-тажвква датшахитІ,
 Ауат рыгвквайа цагъахитІ:
 ЙгІарахвитІ хІальта абхІара,
 Ауат йырчвкъытхитІ гвыргъара.

АрыщхІара дгъахІвум заджвгъи,
 Лахъыла йызгІайитІ ауи:
 Дузыбузтын дба ахъчІвагвачв,
 АрыщхІара ззшу атачвгвачв.

СлызуыситІ Кына йпхІа Минат.
 ЩапІыла дталтІ ауи джъанат:
 АпхІвысква рыхъаз дабакІуан,
 Абайа йыбыз алыркІуан.

Уара, тшумырдыуын зынгъи -
 Йырчвымгъу хІаль гвымхапІ ауи:
 Йамуазтын - тгІачвала уъату
 Акъыльла, намысла тшырду.

СымчыпІ сара, дудздзапІ скъару,
 Йыздыруаш дгъаъам йызъару:
 ЙхъызгІвитІ напІыла са мара,
 ХІдунейгъи срыхъынхІвитІ сара.

ДшвиуанІа тажвкІ дрызгъуа зджъакІы
 Аурамхъа дгылата мышкІы:

"ЙалахІта йдухаз агвымхаква рчІвы
ЧІвкъьата, чІвкъьадзата, чІвкъьа уаута
йырчІвы».

22

Йрымбазтын закІыла йхІатыр
ЗымгІва дырчвбхІитІ ахІабырчбыр:
Насып зму дачвгылшІ хъара
ХайыркІ гІазлымцІуа абхІара.

23

Ахъачвамща дцІымхІвыхІв-цІымщыщІ,
Ауи закІгъи йгъауашым йыгІвщт:
АугІа ргвы дгъыквшвум хъачвамща -
Ауи дапщгъвычвпІ ащей амща.

24

Айнатра хІальта йгъутахъым,
Айнат ныбжъагІвкІгъи йгвы гъихъым:
Ауи дырчвымыгъпІ зымгІвагъи,
Хъырчвыгъьра хІальпІ йхІаль ауи.

25

"ЙангІалуа ракІвпІ абзира зчІву,
Ауи анцІралагъи йачІву", -
ХІырбжъун ауаса хІахІбачва,
ХІаргъи йазыгІбжытІ айцІбачва.

26

ЗакІы ануымам йджъауымщан,
Ауи уанахІвуш уымпхащан:
Абжара-рыцхІара гътшпынхІвам -
ЙакІвымкІва уыхъыз думырхІван.

Заджвы дмыгІвхъыщІма - ддумыргІан,
 ЗакІы гІайдахІвма - уашІымпссгІан:
 Уапхъала йщтІу гьбергьльым уаргьи -
 Дуней къазупІя анцІрагьи.

Уара, абзира тшакъвумган,
 Абзи агвымха йаумырган:
 Абаза хабзаквала йбжъам
 НыбжъагІвта дкІыта тшйыумыржъан.

Афыр уишІпшы, йахъыла тшыкІ,
 Уанчуш уазымпшгІан акъашыкъ:
 Абаза хъацІата тшдырба -
 ЙырхІвапІ уа уыхъаз: "АугІа рпа!"

ЗынцІра уыс бзикІ зымчпас агІвы,
 Заджвгьи ймасхІабым амцхІвагІвы,
 ЩахІата дшацу хІа хІуандыр
 ХІугІа зымгІва, зымгІва ддырдыр.

АугІа уанрылу уымхІвачван,
 Йухъвым закІыла ршІа пхъумжван:
 Ауат чва гвымхала йгІаупшыпІ,
 АгІвыбжа йгІвыбжу уишІдырпшыпІ.

ЙакІвымкІва уыхъыз думыргІан,
 Заджвгьи йакІвымкІва тшйумырбан:

Абзира тшадкылта тшырбзи,
Думкын ныбжыагIвта хъамабзи.

33

Ахъыччара-гвыргъара бзипI,
Абзира, апшдзара йырцрипI:
Йызму насып дачIвхапI ауи,
ДыбзазапI къахвта ансимшгъи.

34

"Уымгвжважван уыскI анучпауа,
Зджъара закIы анухIвауа", -
Сара йгIасархIвуан ансимшгъи -
Ауаса сгъзамщцатI са ауи.

35

КъазупI адуней анырхIвуз,
Ауи сахIбачва йансдыргIуз,
ЙгIаньщIуаз гъсымдыруазтI сара -
Сахъыччун ауи сызхъара ...

36

Аргамта йшвасхIвпI са йджъасщауа:
ДгIаншитI арыпхъагIв йызхIвауа
"Амтшаша" ахъазла "Швахъа" -
Ауепш дызшIысIа апхъахъа.

37

Лахъыта йымапI ахIальаль
Зынгъи йызгIамиуа аджъаль:
ГIважвакI рпны дырхIвитI ауи,
АугIа дгъырхъашгылуам зынгъи

Айнатра гъбзийым, уагІвырсызпІ,
ХайырракІ зпщылам насыпсызпІ:
Йайнату бзи дгъырбум аугІа -
Ауи йгІайцрыхъитІ згІва-гвыргІва.

АхъацІа дшаѣакву джъасщитІ,
Адзы зкІнымгылуа дашІдырпшитІ:
"Йауа дкъаз-цІисума ауи?" -
ЙазцІгІитІ тшдыркъвышуа щардагІвгъи.

ЗхъачІвы зымдыруа, йзымбауа,
ГІвы йхІва згвнымгІвуа, йзымгІауа,
АугІа дырхъыччитІ йырджъауа,
Йара дышйыхтагъи йхІвауа.

Заджвгъи уицнымхчылын, Уара,
Йамуата йуымазтІ бзазара:
Ауи хІалъ гвымхапІ, гвымхадзапІ,
Акыт йрылчвгІуш гвамнадзапІ.

Абзира бзипІа анцІрагъи,
Апщдзара гъыдзуамйа зынгъи:
Заджвы данщтІырхуаш аджъамгІат
"Абзира уымазтІ!" - рхІвитІ ауат.

ЙыздыритІ суыса майраква
Майрата йшрыпхъуш аугІаква:

Ауаса йалырныс... сара
СарыҠситі швабыж анхара.

44

Хларам йагитіа ахІальаль -
Тшачвухча, йамазтын, амаль:
ХларамкІва зхакв закІгы тшкІарам
ДхІырба дазшата ахІарам.

45

Аныгы арыгы йырчІву,
Тшзыркъвышуа ауат йырбжъачІву,
Апсаква дыргІвызапІ муртат,
Йалайкъщиті дызлу аджъамгІат.

46

Ауыс йазычпам ашІаду
Рыгквкв дйыркІиті агвып дызлу:
ЗакІгы йашысым йакІвпІ уызфуш,
Агвымха-шІымхара узырбуш.

47

Зынгы йыззымбауа зхъачІвы
Йхъирыситі цІбала йыгвла йчІвы:
Йышпаучпуш даъапІ ауи йапш
Къазцата йзму нацапш-гІацапш.

48

Хларамта йрылу атгІачва,
Йызму анхарта агъачва
Йхъирыситі цІбала антахъгыт,
Йамуата йхІвиті дызту акыт.

45

Агвы гвыбзыгъапІ анцІрагъи,
 ЙалнахитІ бзита зымгІвагъи:
 Абзи хъатакІла йщІланацІитІ,
 Агвымха бхъвыкІла йбгъанацІитІ.

Ахъабыжъ дашычвгІитІ хъабра,
 ДашычвгІитІ ахъхІва анкъвгара,
 Йызквугъи бзидздзата хъабра
 ДачвагІщитІ ауи ахІвара.

Уахъынла санзымчвуа сара,
 Ахъвыщра цІола санакІра,
 СгІаджвылцІитІ запыт агваны,
 СымгІвайситІ са хІыжвгІванд сатшпны.

Йанырдара сычва зджъара,
 Сыгвгъи хъарадзакІ йанцара,
 Аблынква сырпшитІ йджъасщауа,
 Йъатынчу быжъ хвыцкІ рхъымгауа.

УымчІвыуын срыцхІапІхІва зынгъи,
 ЙгІауаухпІ уыззыбжу зымгІвагъи;
 Уымгвыргъъан сбайапІ - хІва, Уара,
 Йгъйызшам абайа гвыргъъара.

Санхвыщыз сайщчва сыржъалун,
 Квуджъма-айныжв - хІва сдыршвалун:

Ужвы сара сайныжвдзахатІ,
Аквыджьма апшта сквыджьмахатІ.

55

Абзи уанйатІ йызпхыцІу бзи,
Хъара дучвгылазтІ хъамабзи:
АугІа зырхІвахІвуа дуагІвырльыпІ,
Дшанйуш абзирагъи бергъльыпІ.

56

Сара сачвшвун чвгъадзата пцыхъ,
Ужвы сачвшвитІ сара агвыхъ:
УацІыхъван йтщуща сара счва?! -
СырцІгІитІ ауыла сахІбачва.

57

БаргвыпІ абазара хІисап -
Ауи дуней дудздзакІ йапсапІ:
Насып зму йгІанижъпІ щта бзи,
ДачІвхапІ анцІралагъи абзи.

58

АквтІу квтІагъь шкІвокІвакІ гІанацІатІ,
Ауи йъацІаз йщтІанацІатІ,
Акъанджъа гъра чкІвынгъи гІадзан,
ЙагатІ йарасахІат йадзан.

59

Ахъара тшазтуа хъа гъихъам-
ГІвычІвгІвыс йпны ауи гъапхъам:
УгІараушІ йухъазтын уара хъа,
ЙырхІвапІ уа уыхъаз: "ХІара хІхъа!"

Йанбзу дырчвпхІтІ, драгъитІ ауат,
 Дырщуата райхІвитІ аджъамгІат:
 Йанпсра дызту датша къазщапІ -
 Ауат зымгІва йащапІ, йахщапІ.

АцІайква хъвмаритІ, йабанкъвцитІ,
 ХІа-хІай, та-тай-рагъи тарцІитІ:
 Ауаса рзыстахъпІ анцІрагъи,
 Мамырта, къахвта рынцІрагъи.

Йыншаз джъасщитІ уахъчІва йанша:
 ГвжважвагІва акв йгІадзан апша,
 Агвашв йаквыз акъвыджъ архІвхІватІ,
 АкІвар цІолала йбгъанахІватІ.

Заджвы уизыбжата уанту,
 ДумкІын ныбжъагІвта акранту:
 Ауи сарныкъта далашвитІ,
 ДайситІ-даквпитІ, рыгвква йыршвитІ.

ЗджъакІквата йцатІ ужвы хІзаман -
 ХІара тщыззыхІцІалуз къвырман:
 Машина йаквчІвам дгъалархІвум,
 Ауи гІвычІвгІвыста дгъырпхъадзум.

Ахчала йхвгІитІ зымгІва, зымгІва:
 Машина, трактор ... айха мгІва ...

ЗакІыпІ дыззыбжаху ауи -
Акыль гызыхвгІум зджъарагы.

66

Апхъала йапхъаз йзырчпун хвы,
МачІдзата йымазтІхІва рахвы:
Ужвы дзачІвыйа йапхъахъу,
Акнига йшапхъауа збахъу?!

67

Акыт йрагыта зхъа збауа,
ЗымгІва йагыата йзпхъадзауа,
Ани-ариква йрынкъвгагІву,
ЙазгІаумгын чакъ дышчмазагІву.

68

Намаз чпарала йчпитІ ауи, -
Ауыла дгъйайхІвапсум заджвгы, -
Ауаса йылапІ бызхІвара,
Абзиква рбзира арджъара.

69

Пхащара гъйымам амцхІвагІвы,
АугІа рцІасква рырджъагІвы:
Абзира гвымхапІйа ауи,
ТшарыдзтІйа йрмаухуа зджъарагы.

70

Апхъала бзийынйа аугІа,
Йапшыта йбзазунйа зымгІва,
Ауаса йгатагы йтарчІва -
Мачвы азщтІырхитІ хІа хІуахъчІва.

ЙганшитІ, - ачІвыйа йызцІахІкІуа, -
 Аргамта рыхъыз зхІымхІвауа, -
 Абаза угІа йырхъызхуа згІва,
 Ауыла йгІазгуа хІпны гвыргІва!

ДджъасщитІ са швабыжта ауи -
 АкъыльракІ зхъырымбгІас зынги:
 Йара дгвыбзыгъапІ, дуасаражвпІ,
 ХІара - йарала хІхІакъваражвпІ.

ПытІ-пытІ - хІва дчважвитІ, дхъапІатІитІ,
 Дуней гІайрахан йгІайбгъатІитІ,
 Сарги сдзыргІвуа Ауи сипшитІ,
 АпхІвыс бызкІлитІква дыршІсырпшитІ.

АлахІ сгъйымшвйысызтІ са сыгІвгІвхатІ,
 Ауи самкъычІуата сачІвхатІ:
 УахъчІва сымгІврыквныз - сагІвкъбарын,
 Дуней глазабха йызгарын.

МышкІы йымнагъуата схъагвы
 ТІакІвы йакъвпызтын сара сгвы,
 Зынла тшкІасрышвитІта зджъара,
 Абгата тшаститІ са агІвра.

Сара санчважвауа зджъара,
 ЦІбаквакІ шамуа йангІасхІвара,

Сыркиті агъата щардагІвы -
ЙырхІвиті сйапщдзата амцхІвагІвы.

77

ДгІаншиті анхарта марачва,
ХьызхІван гІайыртуа анхагІвчва,
Йара бзидздзата дынхауа,
Уипшыргыи бжыкІгыи йхъымгауа...

78

Апхызгыи бзазарапІ са спны
Саналу, йалкІгІата, шарпны:
Саздышуа швабыж анхара,
СашІамсуа зны сынхиті сара.

79

УахъчІвала йшвасхІвапІ йджъасщауа,
Сара санпхызуа йызбауа:
ПхьынцІыгІва сымазшва сара
Майрата салапІ апсегІара.

80

Апхызква бзи йызбиті сара,
Ласхиті санпхызуа сынхара:
Ауаѣ дгъаѣазлум джъагІвагІв,
Зджъара дгъубушым гвымха пчагІв.

81

ЙамгІан заманхайа хІызту?!
ЙамгІан къральыгІвайа хІызлу?!
ТшдыртІлиті йгІахІвуа, уарад зхІвауа,
ХІаргыи хабарта хІрымбауа.

Швара йгъсыздырам йшыжвбауа,
Швыгкква аргамта йырхІвауа:
Апсазква рычІвГІвакква гІаитІ,
Ауат щамхылагъи хІыргитІ.

АцІабырг схІвуштІ са йцІасымкІуа,
Заджвы йпынгъи са йсымдзауа:
КинокІ ацІыхъвадза сгъапшуам -
АкъьатІамазква сгъадыршшуам.

АГІвра майрапІ - хІва йызхІвауа,
Ауепш хабар ахъзыргауа,
АГІвра гъидырам йамГІану -
АнцІра дыгъзыщущым йъану.

АГІвра хІайльара бзи йгъабум,
ХІайльара злу йбжъы гъагІум:
АГІвыга црыцыр йашпІ ауи -
Йтапшуа гІатпшыхитІ анцІрагъи.

Зынгъи ацІасква мыгІвхъумган,
Ауат йацакІта йынкъвумган:
АугІа йырхабзахатІ ауат -
ЙтаумцІан ауехъаз къазауат.

Ахвыцкква бжъа бзи-бзи, Уара,
Йырзыбжъа хІцІасква рырхъйара:

Йуырдыр бзидздзата - борчпІ ауи!
Ауаса йааапІ анцІрагыи.

88

АчІвыйа цІас - хІва йызпхъауа,
АугІа йырнапапІ зырхІвауа?
Джъауап зызрытуа, ныха схІвитІ -
АцІасква бзита йынкъвигитІ.

89

Йъану анГІалра йапшпІ джъанат,
Ауаа йымГІва чыгвпІ инат:
АнГІалра анасып йацрипІ,
Ауи атынчра йаГІвза бзипІ.

90

АнГІалра збжъу агІвайщчва рымч, -
Йанту ауат ртара тынч-тынч, -
Псы зхъу дгърайГІайуашым зынгыи,
РчІвгыи гътахушым зджъарагыи.

91

ЙызшапІ напантша, къвыш, хІайля,
ДырчвбзазитІ йхІвумцара лья-лья:
Зджъара йГІайжъитІ, зджъара мцы йхІвитІ,
ХІайльара, къвышра хъынйырхІвитІ.

92

ЗджъакІквата йааапІ атшада,
Ауи дзыргІвитІ, йгъахъгум шарда:
ЗакІыла хІапшпІ ауи хІаргыи -
ХІдзыргІвитІ хІырщрыгыи ансимшгыи.

Сара йыгъстахъым зынзаджвыкІгъи
 Йычва хъгІа нижъта сабикІ,
 Тширайджбуа ашвхъымса дхъагыла,
 ДахІвауа пхызта йбарныс.

АгІвы дарышдзитІ ачхІара,
 Ауи йгъахІальым архІара:
 ХІвапсагІва йымшпІ йызму чхІара,
 Ауи йыгъйыгхум гвыргъара.

ЙгІадзуш дзачІвыйа сара спны
 Саналу ачва хъгІа шарпны?!
 ПхынцІыгІва сшІата спсегІитІ сара,
 СахъыкІвшитІ адгъыл сызхъара.

ХІвапсагІва амшпІ сара с-ХагІагв,
 ЙачІвала йгІвычапІ ажвгІвандакв:
 Ауи сшазуысумца саргъи
 СалгитІ йгІаситыз сынцІрагъи.

УикъвыщІ йыззымчпауа гъайрат,
 Йгъидырам йаъата рахІмат:
 Факърата йгитІ ауи йынцІра,
 Зынгъи дашІысымкІва кІара.

ЙудыритІ йанзгІваду агвы -
 Ауи уыгъгІаквнажбуам агвы:

МачІдзакІ йшГІальальахаз ауи -
Апсра йГІащГІнахитІ ахъагъи.

99

ШитанпІ йзызГІамиуа зГІвагъи,
Апсра йапщылу гвыргІвагъи:
ХІа хІакІвпІ зчва йтихуа абалахІ
Дуней хІа хІГІаквызцІаз АлахІ.

100

Агвыргъара бзи йызбауа,
Запыт-запыт йызтахъхауа,
Дгъубушым дчІвата дахъвларчы,
Ауи дыгъйапшым ахъарчы.

101

Суыса къахква хъынсырхІвитІ
СрылапІ, срылабжытІ ауат:
Зны - хІва пщдзата сГІадырхІвитІ,
Зны сарджвашитІ ркъазауат.

102

Абзи гърымхІвастІ зынгъи агъра,
Запытла йгъуа уакъвыщІ йыГІвра:
АугІа дырчвымыгъпІ йыгъълауа,
ШвхІаусыГІва змамкІва йашшлауа.

103

Уахъынла хІпны санынхауа, -
Апроза счІвата йанызГІвуа, -
"АчІвыйа уахъынла уызшІу?" -
ЙджъарщитІ са сымчвуата съачІву.

Суысква збитІ са сымчІвауа,
 СгвыргъьитІ суысква ъацауа:
 ЙалахІ салимхтІ анхара,
 СымгІва йыквта гвыргъьара.

ЙырхІвитІ йышбзираш ашвира,
 ГІвычІвгІвыс ауыла дыршвара:
 Ауаса хІпны швигІвы гІаншитІ -
 Швирала рымшква акІвдыршитІ.

"ДгІапкІитІ гІвычІвгІвыс!" - анырхІвауа,
 Ауи запыт дандырджъауа,
 ЙгІасайситІ сгвы, ауи тбылгІитІ,
 "Дыхча гІвычІвгІвыс!" - абжъы снаргІитІ.

"Сара сгІвычІвгІвыспІ, сджъашвца бзи-бзи", -
 Араса йхІвузшва асаби,
 Дуней дангІаквылра дцІыгъьгъьитІ,
 АугІа зымгІва, зымгІва дхІызгъьитІ.

ХъадзашлакІ йыладзква кІкІауа,
 Лала ауи хІа хІишвауа,
 ЙгІахІайхІвтІ хІышкъванчу айцІбачва
 ЙъарзхІымам жъыхъра хІахІбачва.

АхъацІа йгІвыща йамгІану,
 Ауи йхъапахъ апны йану

Йшахъа утапшырквын йганахIвитI -
Ауи щарда глаугвыннаргIвитI.

110

Йызму акъыль амшыркъвагIвы,
ДгъикIуам ныбжъагIвта абхIагIвы:
Ауат анцIрала йгъагIвзачвам,
АцIабырг хIхIвапIта, йагъачвапI.

111

Агвымха йакIвпI йалацIагIву,
Ачвгъи агвымхи йрынкъвгагIву:
Йызтышт ауи асагIандакъ,
Йхъарыхъвмар бзита атакъвмакъв.

112

ЗакIыла дысгвапхитI адагв -
Тшйырдыуа дгъалам ажвгIвандакв:
Ауи йархIвлакIгъи йхъа йчпитI,
ЙгIаныцIуата: "ЗымгIвагъи бзипI".

113

ХIальальи хIарами анйан,
ЙызшIыз ауысквагъи дырхъйан,
ХIальальгъи дгвыргъауа дхIызгIайхтI,
ХIарамгъи дгIвдмыдуа дшIкIаралхтI.

114

СабазапI -хIва дыквпI адуней,
Тшйырхахауа дтапI асатей:
Уипшыта бзи-бзи ацIыргIвы,
ЙгъихъыхIум абазара фгIвы.

ДабазапІ - хІва зыхъыз хІхІвауа,
 ХІашІамсуа ауи йхІыртшхъвауа,
 ДыхІкъвгата, Расейла зджъара,
 Джъанатта дыбзазатІ йынціра.

ДабазапІ - зджъара данынхуш,
 Йхъауысква бзи-бзи йанибуш:
 ФайдаракІ анйымам ауи
 Дшабазу гыхІвум зджъарагъи.

Абазала сгъзапхъум зхІвауа,
 ДджъасцитІ ауаса ьайхІвауа,
 Данапхъуз - хІвазма ауи йхчуз?!
 Йгъйымбузма йыцапхъуз йырчпуз?!

"Абаза хІарыфква баргвышІ,
 Баргвыра щардала йырчвышІ!" -
 Араса зхІвауа хІа дыгъхІгІвым,
 Ауи йфгІвы йгъабаза фгІвым.

Газетта йаьу йшІа йтихІвитІ,
 ЙырджъитІ, йшамуала щарда йхІвитІ:
 ГазеткІгъи гъацІайціум ауи, -
 ЙгІарныціуа мцышІа зымгІвагъи.

ДунейкІпІ хІа йхІыму йыгІбауа,
 МаракІпІ анцірала хІзырпхауа:

ХІтара хІызтамйа аугІаква?! -
ХІырфитІ хІа йхІылам ацІаква.

121

Акытлагъь йбзазуз ЧІвачІв Къахвын
Щардата йыманйа рахвы:
Йара шей къаран дызхъачІваз -
Ауи йызгІвадара хъзырчІваз.

122

ДйайчвапІ арыцхІа тынха змам,
Зынги гІвычІвгІвыста йалахІвам:
СгъымбзазатІ са зынги схъазы -
Санпсра йгІарахвуаштІ джъаназы.

123

Дуней гІаншанги тынчпІ ацгвы,
Йгъакъвпуам закІылагъи агвы:
Йайаума тшыткІ - йархвдитІ ауи,
АхІвынап йгъацталхуам зынги.

124

Рахвызтын - йымапІ, дахърыгІвгІвыпІ,
Ауи, къангъашцъа, дынхагІвыпІ,
Ауаса дкъвытІапІ, дкІваттачапІ,
ХъашыгІвта йыму кІынхІарапІ.

125

Ужвы акІылхчва щардагІвхатІ,
ХІурамква рызна факърахатІ:
Йазни ачІвыйиштІ хІа хІзаман?
ЙгІадзама хІшны ахырзаман?!

Дуней зымбас - дгІвычІвгІвыс баргвыпІ,
 Абзи апны ауи ддагвыпІ:
 Дырча йгьи дрыжв уахъгьи тшынгьи,
 "СнахъатІ", - гъузихІвушым зынгьи.

СашІамсуа сйыхІвитІ са АлахІ
 Хъара йысчвикІныс абалахІ:
 Уаргьи йудыруазтын кІара -
 Ауи уамайгъдзан ахІвара.

IV. Ахабзаква-ацIасква

1

АйцIба дъаным, дыгышцIзам ахIба,
АхIба дъаным, дыгышцIзам айцIба:
Ауи йырцIаспI хIара хIугIа,
Ауыла хIгьалалрым гвыргIва.

2

Заджвы данпсра йайззитI зымгIва, -
БыжькыткI йгIартыцIитIта аугIа, -
Дырдыр-дрымдырыргьи ауи
ДырчIвыуитI швабыж, дырджьабитI.

3

МайрапI йгIауахвырныс псарчIвы,
ЙанйаухIвра йутхырныс уачIвы:
Ашвахра апны йгIаншитI гвыбгьан -
Йагьа чвгьахитI зынгьи йагьам.

4

Акьвышра бзипI данаъам кьвыш,
Уаргьи тшузычпузтын тшыркьвыш:
Ауаса йуыламкIва ауи
Тшуыркьвышуа уаламган зынгьи.

АрыцхIара уамхIван уа зынги,
 ЙуымхIван сфакърапI - хIва зджъараги:
 Ауи глаухадзуштI йара -
 МачIдзакI тшачвхъыхча амц хIвара.

АшIамджвджва уыскIги йумырхан,
 Ауи дырчIвата думырчан:
 Ацкъара хIымазтI зымгIваги -
 ХIугIа йырцIасу анцIраги.

Дыбжъа дышчкIвыну асаби,
 Йырдыр хIа хIцIасква зымгIваги:
 УацIыхъван уайгвыргъяхпI ауи -
 Ауаса йалитI анцIраги.

Йабаъаз тшдырра - йыдзтI ауи,
 АдуратшартитI зымгIваги:
 АуекIвапI хIыжвлара замуа,
 Ауи ащардагIв йызрымуа.

АцIабырг гьцIахумйа зынги,
 Йгъыргумйа адзги апшаги:
 Самайчуа, сашIамсуа сарги
 Ауаса йысхIвитI ансимшги.

АцIабырг ъану атамам
 Йгъйауашым гвышхвара злам:

Ауидъа йгІасаупІ - хІва уымхІван,
Йумрыдзын мачІва азаман.

11

"Ала йгъадырам йыщцауа
Адзы йантамылс йаквтштшауа", -
Ари ажважвта йхІхІвитІ хІара
Амальдъа зны хІангІанхара.

12

ЙысхІвуштІ уахъчІва сара йызгІаз -
Араса амгва зны йшазцІгІаз:
"УабагІвуа, амгва?" - йазцІгІатІ ауи.
"ГІха хъыхра сцитІ", - ахІватІ йаргыи.

13

Щарда пнатшитІя арызкъы,
Ауи йанкІылсра акъырккъы:
Йуырчаз-йурыжвыз даргванхитІ -
Ауи анцІрала дуащакхитІ.

14

Ашмышта йаъу зымгІвагы
Рашмышра йхъымдзанда заджвггы:
Ашмышра хыгІапІ, хыгІа душІ,
Ауи зыхъуа анцІрала дпудпІ.

15

Уара уымпачважван зынгы,
АнцІрала йухъраштыл ауи:
Пачважвара шбзийым уыргІа -
Йгырхабзам ауи хІа хІугІа.

ХІара хІъаным бзидздзата хІхІвитІ,
 БзидздзапІ - хІва ахъыз хъынхІырхІвитІ:
 ЙыгІбитІ джъанатшва - бзипІ ауи,
 Джъанатта йаъазтІ зымгІвагъи.

КІазкІазра злата йубалакІ,
 Анурква рапшта узыркІкІалакІ,
 Йышхъапшым уылаухІвитІ уара -
 УакъвыцІ ажважвта ахІвара.

Йахъцата заджвгъи думыртшхъван,
 Зынгъи йахъауымцІан, уа, хъа зхъам:
 Ахърыкъъара ацта гъымшым -
 Ауи ахъазыкІ тшаумырщын.

ХъазыкІра хъчІварапІ, уагІвырсызпІ,
 ЗакІгъи йашІысым насыпсызпІ:
 Лгвыш уанрылу бзипІ, бзидздзапІ,
 Ауи агвыргъара дудздзапІ.

АхІба дъану, айцІбара бзипІ,
 Ахабза-бзыпхаква йырцрипІ:
 АйцІбара йамазтІ хвы хІа хІшны
 Абзира амара йатшпны.

АйцІба дъану, ахІбара бзипІ,
 Ахабза-бзыпхаква йырцрипІ:

АхІбара йамазтІ хвы хІа хІпны
Абзира амара йатшпны.

22

Йакврышвта уымчІван уыгІвнапІыкІ,
Йуымган азаман ахъязыкІ:
Хвамышвра - хъчІварапІ, уагІвырсызпІ,
ЗакІгъи йашІысым насыпсызпІ.

23

Уара, йуырпсылаз ачвырхъыхъ,
Йанашха йтырасуа атыгъь,
ЧІвгІвала уагахызтын ауи -
Гвыбгъан уымбан заджвы йпынгъи.

24

"УагІа ьаным, - йырхІвитІ аугІа, -
АхІва нчвахъалитІ!" - йышвшвыргІа:
ХІальакъ дырчвхъалын АкІадза
ДгІахІпшуа дхвынгылапІ гвампадза.

25

Ачпара зрымчпауа аугІа
АхІвара шакІву уыргІа:
Ауи уазхъвыц, Уа, йпІатІауа,
ЙакІвквaм щардата йызхІвауа.

26

Хъара йымпшуа, дыгъцум хъара -
Ауи йайгІайитІ йнамхъара:
Йызму акъыль хъарата дпшитІ,
Ани-ари - хІва йаквйырпшитІ.

Сара санчкІвыныз акъапщы
 Баракъта йрыман ансимшы:
 АугІа зымгІва йабадырбун -
 Саргыи аухъаз бзи йызбун.

"УщапІква ъаумгуш - уа ухъа уымган", -
 ЙгІасалхІвлун сан рыщІа аган:
 Йабоу, сыгъзамщцатІ са ауи -
 СгъызтыщІуам схІаль сара зынгыи.

ХІальальри хІарамри анйан, -
 РцІагылчва зымгІва андырйан, -
 ХІальальра хІарамра йайгІайтІ -
 Агвыргъъара пщдзата йхІызгІайтІ.

Агвымхи абзии гІащтІчІван,
 Айсрала рыгква надырчІван,
 Абзира марата йгІакІклахтІ,
 Агвымхара тлачауа йцахтІ.

Ажыра йыржьиуан айха,
 Йырчпун хІапхъанчІвиква тынха:
 Рахчына, акъама, джъахІва ... -
 ДырхъыччазтІхІва ужвы джъуджъахІва.

Ацкъара бзипІ! Ауи гыцІакІым.
 Ацкъара амгІваква гъаркІым:

ХІачІвызті ацкъара зымгІвагы -
ХІугІа йырхабзапІ анцІрагы.

33

Ацкъара даршІыцитІ агІвы,
ДарыпшдзитІ ауи анкъвгагІвы:
Ацкъара - хайырпІ, згІвадарапІ,
Насыпла йырчву гвыргъарапІ.

34

Ахабза хабзапІ анцІрагы,
Алыхра гъачпумІа зынгы:
Багъбата йацкІра - борчпІ ауи !
ХІазгылпІ ахабза зымгІвагы.

35

Заджвы уйыргвыргъама, Саца,
Уазхъвыщ йышйутуаш гвыргъаша:
ХІара хІугІа йырцІаспІ ауи -
ЙырчпитІ ауаса анцІрагы.

36

Швира - хІалъ гвымхапІ, гвымхадзапІ,
ШвигІвы - аугІа дырцІыхъвадзапІ:
ЙыншитІ йышвйыхъв аныншауа -
Йара йхъа апны йанибауа.

37

"Уара, йубушызтын хІатыр,
Зынгы уишІымбжъан хІабырчбыр:
Анчва йъамырпІ хІатыр бара,
Ауи йапщылапІ гвыргъара.

"ЦолапІ абзазара, цолапІ,
 Ауи баргвытагы йалапІ", -
 ЙырбжытІ араса айцІбачва
 Дунейква здыруа ахІбачва.

Тшдырѳаза тшырчпитІ амцхІвачва -
 ХІарамра, чвгъара рынкѳвагІвчва:
 АуекІвпІ йшаѳаз апхѳагы,
 АуекІвпІ йшаѳаз уахѳІвагы.

АмцхІва дгъузыбжбушым зынгы,
 Ауи дымцхІвазлуштІ анцІрагы:
 ЙымцыпІ зымгІва йгІатыцІуа йыц,
 Зкынгы йырхІва зны йхІваз шыц-шыц.

АмцхІвайа зны ХІваджѳа дижѳан,
 ЙштІихуа йхѳа аурам дыбжѳан:
 ХІваджѳа йурызма, щта, ауи
 Зынла амцхІва дижѳахтІ йаргы.

АгІвы абзазара дагвыпІ -
 Ауи дудырырныс баргвыпІ:
 ГІазаб ахѳтызхуа агІвы йпсы
 Щарда нйымцыхуата дырпсы.

Ахвыц квыджѳмала думыршван,
 Зынгы ауи дапшІаумыршван:

ХІугІа йгырхабзам ашвара -
Ауи уырдыр бзи-бзи, Уара.

44

«Утамщцын уара йучІвым абкъвыл», -
ЙхІвалун са сыквлагІв Къанджъакъвыл:
Йара дышгыгчуаз дахъаркІытІ -
Ауыла дкъванчахан дыркІытІ.

45

Злакта лашару дуагІвырльыпІ,
ЙынцІра шхарзынутгы бергъльыпІ:
Ауаса йаъандаз зымгІва
Рдуней ласызларын аугІа.

46

"УгІайгва!" - зымхІваз йпны уымцан,
ПхащарапІ, хІхабза мыгІвхъвумган:
ХІалъальта узрайгвуш йхІвапІ: "Уайгва" -
Уаргы хІалъальдза уцапІ, уайгвапІ.

47

Заджвы йхІвырматла тшумыртшхъван,
Ауыла уыхъыз думырхІван:
Ауепш шырхабзам хІа хІугІа
УахъчІва са йуасхІвитІ - йысзыргІва.

48

"Йыжвхуш йышгкІвыныркІву йубитІ", -
Ажважв гвыбзыгъата йырхІвитІ:
ХІаргы, атачачва йрызпшуа,
Зынла тшыгърыквхІыршврым йглахІпшуа.

Апсазра жвыгъанйа апхъа,
 Йырзынхун псаз йызхъазйа хъа:
 Апсазра жвыгъапI уахъчIвагъи -
 Ауаса йцушзапI хIынцIрагъи.

50

Апхъала йзампхъуз, зхъа нымхуз,
 ЙгIардахIвтI ахъара йцIыхъвахуз:
 Атхаджъра йалтхаджъгIитI ауат
 Йышбзаз йырчвталын - хIва джъанат.

51

АхчапI уахъчIвала йынхауа,
 ЗымгIва майрата йызхвгIауа:
 Ахчала, хъапцIла йбзийу зджыш
 ЙгIайхвгIитI майрата йдрыкIькIьуа "Джип".

52

Агъычра хабзахатI хIа хIкыт -
 Сара йгъсыздырам антахъгъыт:
 Щардала йнайуашма ауи?! -
 ХIыргъычуаштI псайспамца хIаргъи.

53

ЙгIазкIуа хакв шIыц дуымшвйын зынгъи,
 ДуымхIван чвгъарала зджъарагъи:
 ДгIвычIвгIвыспI ауыгъи, дуапшпI, Уара,
 ДыбзазуштI - йымазтI згIвадара.

54

Зынгъи йгъагIвысуам хIви хIвынчIви,
 ЙшагIвымсуа апшта чви хъвынчIви:

АгІвгвымхи гвымхари ацыпІ -
"Момо", - хІва зхІвуш йара дымцыпІ.

55

ЙагІвкъьитІ-йагІвцитІ хІа хІпны зджъакІы,
Щачвпыла йасуа арызкъы:
Ауат руачІвы бергълъыпІ йышцуш -
ЙышгІанхуш йырмауата йырфуш.

56

Ахабзаква жыйапІ алокІ -
ЙгъизыхІвум ауи йызбалакІ:
ХъашыгІврапІ алокІ хІварагъи -
ДгвыбзыгъапІ йазычпу ауи.

57

ХІара дгІахІылцІитІ уагІвырсыз,
ЗакІгъи гІаздамхІвуа насыпсыз:
Ауи йызгІва - хвамышвра згІвапІ -
ЙгъсхІвум сара: "Ауи йызгІвапІ!"

58

Йъану уыекІ, жвлара уыс дукІ,
ЙуымхІван зыпгъи ауехъаз "пу":
Уыззычпу ха, йухакІуа чпа,
Уара йузырхІвапІ: "АугІа рпа".

59

Уласхата уыскІгъи уахъампан,
Йызхъам хъагъи уа йахъауымцІан:
ЩаквкІыта убзаза, Сахътаных,
Ауаса бзипІ - уара йырхъвых.

ЙырчвыпІ турыхла адуней,
 ТурыхпІ йызрыпщдзауа хІдуней:
 Турыхдъа йгъбзазум аджъамгІат,
 Ауыла йбайахитІ ауат.

АугІа рызкъыла йанайсуа,
 Ауи рщамхы йанагауа,
 ЙрызгІайитІ мла, йагитІ ауи -
 АуекІвпІ йшаъу анцІрагъи.

Акыт апны закІы джъасщитІ,
 Сыгвгъи чвгъадзата санарщитІ:
 Апхъала апшта йгъабабум,
 Рыгвква йыртула йгъабагІум.

РахІа сгвы йасуа хІкыт апны -
 Заджвы дыгъбжъам аурам хъвлапны:
 ЛапбжъыкІ гьугІахуам зджъарагъи -
 ЧвасысракІ йалапІ зымгІвагъи.

Сабынла йалуджвджвгІахпІ апІай,
 Заджвгъи йымхІваскІва "Ай-йа-йай!"
 ЗакІгъи йшазамджвджвуш атшпынхІва,
 АлахІла ныхагъи сырхІва.

V. Анхара. Абзира. Агвымхара.

1

ГвычІвГвыс гІвычІвГвыста дызчауа,
Хъарата йыхъыз зыргауа,
Акъыльра йызтуагъи нхарапІ -
Ауи уанагІвзу гвыргъарапІ.

2

Йубузтын бзи анымхара,
Зджъара уыс-хІвасдъа ачІвара,
Уара, абзира уазымпшын,
Насып ъанулагъи уымпшын.

3

АугІа штакву майрата йхІвитІ,
Майрата йыбыз хъынйырхІвитІ.
Нхарала уыскІгъи йаквнамщыс,
Акъвыш-хІайляжв, цІымхІвыхІв-цІымщыщ.

4

Йгъибум бзибагІа йагІщауа,
Насып хъвы-хъвы йаныршауа, -
ДахъшвитІ апщдзара йаншауа -
ЗакІгъи дгъашІысым йнымхауа.

Абзи гьырхIвум анымхара,
Ауи уакъвыцI, уачвгыл хъара:
НхарапI хIа хIыхъыз зыргауа,
Дуней апшдзара хIзырбауа.

6

Уынха-уынцIы уа аугIа рапш,
ЙазтымцIуа уылаква ахъапц:
УанйапI агвыргъара, Уара,
ЙгIауаупI уызгIвымсхыз бзазара.

7

ЗакIгьи гьгIайдахIвуам ахвамыхв,
ЙлайцIаз гьгIакIылсуам анартыхв:
ДышцIву дчвасысуа йхъвлитI-йшитI,
АугIа рщакъвада гIайыршитI.

8

ЗджъакIы сдырчуштI-хIва уазымпшын,
Ауыла уан цри лгвы пумтшын:
Абзи уанйапI - уынхата учах,
Уара, укъарула йгIаугыз фах.

9

Апхдзы йамщыс, ауи зымбас,
ЩапIыла абнагьи йымцас,
Йгьидырам йахву анхара,
Ауи йшапщылу бзазара.

10

Зынгьи ауысква уырчвымшван,
Ауат баргвыпI-хIвагьи йджъауымщан:

Ауысква псыпІ, дГІанхапІ агІвы,
ЙызгІайпІ атхаджъра анхагІвы.

11

Дзахыща зымдыруа апхІвыс,
Йыззымбауа бзита зхъауыс,
Ажвала данурпІ анхара,
Ауыла дуызтыщпІ чвагъвара.

12

Са сыгвла йуысква сйырбарныс,
Ауат сара йджъасйырщарныс,
Ауатра дтапІ уахъгъи тшынгъи -
Дыгъпшшум ауехъазла зынгъи.

13

Ддырпудра ахъазла заджвы
ЙырхІвитІ: "Тшада йгъГІанариуам тшы":
АугІа йырдыритІ йырхІвауа,
Ауат хабарта йдыргауа.

14

Дуней са сГІаквылтІ сынхарныс,
АугІа руыс дуква сырхъйарныс,
Ауат руарадква схІваларныс,
Хъарата рыхъыз сыргарныс.

15

СГІадритІ гІвычІвгІвыста сырщарныс,
Агвымха ачІвгІва хъсырщарныс,
Къвлейсызта йаъу збаларныс,
Ауат рхъахвитра схчаларныс.

Унымхан напыщтлахъла зынги -
 Хвамышв йъабашапI ауи:
 Анхаша акIвпI йызпшуа аугIа -
 Ауи бзи-бзи уара йуыргIа.

Уынхазтын бзита, бзита учапI,
 ХIвапсагIва уымшта зны йгIаухIвахпI:
 Ауи йахабзапI адуней,
 Йантам гвжвайымгIва асатей.

Анхан гIапсара зымбауа,
 ДгIанхитI бзидздзата дымчауа:
 Ауаса йшаъу анцIрагьи
 ЙырхIвитI ажважвта зымгIвагьи.

Агъныла щардума асы,
 Апхарагьи гIайма ласы -
 Угвыргъа, уынха ансимшы,
 Атхаджъра йуызгIайуаш уазпшы.

"Ауысква пситI, дгIанхитI агIвы", -
 Ажважвта йымапI анхагIвы:
 Баракъта йхIымазтI анхара,
 Лахъыла йхIауаштI гвыргъара.

НхарапI бергъльыта хIызчпауа,
 ХIара абзира хIзырбауа:

Нхарадъа йгъамам гвыргъара,
Ауидъа йгъаъам бзазара.

22

УымчІван, уымгылын, Сахътаных,
ЧпачІвы ануыму - уыхъвда йтых:
УачІвы йазугазтын уа ууыс
Уамайгвгъан бзиракл уанйарныс.

23

"СгІапсатІ, сгІапсатІ!" - зхІвалауа,
Ауыла збжы заргалауа,
Йнардзата уыскІ, уысхъчІвакл гычпум,
Ажва гвыбзыгъакІгъи гыхІвум.

24

Сара йыздыритІ щардагІвы
Дзырпудуа чвгъата анхагІвы:
Ауаса йаъу пудпІ дара -
Ауат йгъазычпам анхара.

25

Хыгвла пхІвыс хвыщ Гваццахан,
ЙызхъырцІаз аугІа "Нымхан",
ЦІбата йлыщІбу ла йгъылбум,
Йубарыгъи бзи йгъылбум.

26

АугІа йахъырцІаз агІщагІвы,
АтІура зхыгІлауа агІвы,
БзибагІа гыбушым зынгъи,
Днаспынтша-факъразлуштІ ауи.

Атшы йыззаквымцIауа кIвдыр,
 Зынгы йыззацIамхIвас уандыр,
 ЙхъацIа дшазычпам анхара -
 Ауи сыгъйайхIвапсум сара.

АцIгIи амщи алызцауа,
 Ачвгы абзии злазхIвауа,
 ДауаштI йызхъацIа, дукI днадзитI -
 ДгIвычIвгIвыс нархъата дырпхъадзитI.

ЙангIайуа амара щымта
 Ласылас угIалцIла ачварта:
 Гъагъата адуней гIаупшитI -
 Щымтала анасыпква ршитI.

Абзирагъи бзирапIта бзипI,
 Абзазара тлахцква йырцрипI:
 ЙанмачIу, йанкъыту ауи
 Дгъызгвыргъум, дгъызхъыччум заджвгъи.

Абзира тшадкIыл бзира зхуш, -
 Абзира акIвпI агIвы дызхчуш:
 Абзира - амгIваква тыбгIапI,
 АцIабырг ашва ишдза унаргIапI.

Абзира чIвылцIитI анцIрагъи,
 Ауи гъйызрыдзуашым заджвгъи:

Абзира йгъамазлум аджъаль,
Йанйыщу гІвзата ахІальаль.

33

Абзира хъахъвапІ, бзипІ ауи,
Ахъвы гъГаннажъуам зджъарагъи:
Ауи бзахІвындарыз хІа хІпны
ЙхІызгІайта йгвышхвауа шарпны.

34

Абзира рейшата уапшы,
ЙыргъачІв, йыргвыргъа ансимшы:
Ауи хІальальпІ, уабахпІ йаргъи,
ЙузалпІ гІвза бзита анЦрагъи.

35

Бзи ъану ахыла уахъ,
Бзидздзата уычвпІ уа ансиуахъ:
ЙубапІ абзира шынхауа,
АгІвбзи хІальальта дшабауа.

36

АгІвбзи дхІальальпІ, дыгъпхащагІвыпІ,
Ауи абзира данхагІвыпІ:
Уишыбжъа, уйапшха уа агІвбзи,
ЙырбапІ уа убзира зымгІвагъи.

37

ЙгІасархІвитІ сара ансимшгъи -
ЙышвзыстахъпІ йгІашвархІвныс шваргъи:
"ХІузыразпІ, хІаща, Джъамльадин,
Йъауыму багъбата хІа хІдин".

АгІвбзи длыркіІгитІ данырбара
Зджъара мачІдзакІ йанйынйара:
Анціра дырдыруазшва ауи
ДрынґІалитІ бзита зымґІвагьи.

Агвымха гьбзихум гвымха йпны -
ЙазхІитІ щардала ансимшы:
Агвымхи гвымхи аларпапІ,
Ауат кІварлашвкІ апны йацтапІ.

Агвымха хьитІ, агвымха питІ,
Абзиква рбжъара йнабжъапитІ:
Ауи шарбзитІ, ауи бзахІвитІ,
АугІа рхъамыґІва хьыннархІвитІ.

Агвымха дгвымхапІ анцірагьи,
Абзира дгъадкІылам зынґьи:
Дъану - агвымхара кІвашитІ,
Ауи быжъчуанкІла йґІадыршитІ.

Агвымха йабджъарква цІарапІ,
Дуней злайларчуа бызхІварапІ:
АугІа йакІвымла йажвиціитІ,
Ашшра, къажґІвыжра тадйырціитІ.

Агвымха дкъвышпІ, далацІаґІвыпІ,
Пхащара змам дьчвґахаґІвыпІ:

Ауи дъану адзы гыхъдзум,
АгІвбзи гІвычІвгІвыста дгъипхъадзум.

44

Апшдзара йагІвызапІ ахъапщ -
ЙазгылитІ ауи ацырнапщ:
ЙазыпшгІитІ, йгІарауитІ ауи
Бзидздза йырбауа зымгІвагъи.

45

ДйайчвапІ агвымха акранту,
Уызчвхъвым йгІайбатІ акыт дызту:
Рыгвква дйыркІитІ ауи дызлу,
Дъану йгІащтІыщІитІ адру-чру.

46

Агвымхи абзии йацышІ -
Момо - хІва йызхІвушгъи дымцышІ:
Абзира абзи хъанаритІ,
Агвымхара хъитІ йгъи йпитІ.

47

Агвымхара бзира гъахум,
Ауыла ауыс гыгІащтІахум:
АпсыщІара йахъитІ ауи
ЙанзымцІауа бзита бзи-бзи.

48

Алага хабар хІлымбауа,
ХІалалжвжитІ гІвы йхІва лымгІауа:
ХІаргъи хІылпшитІ цІуткІ хІымхІвауа,
ДызрыхІуш быжъ хвыцкІ хІхъымгауа.

Ахвыц йахъцата думыртшхъван,
 ДацаумкӀын мчыла зхӀаль хъвахъвам:
 Абзира гъдзуашым зынги -
 Агвымха хӀабакӀӀ зымгӀвагьи.

50

МайрапӀ агвымхара чпара,
 Агвасра чӀвыхъква ныршара;
 БаргвыпӀ абзира гӀатгара,
 Ауи йараура бзазара.

51

Абзира йуысмызтӀхӀва йызшапӀ,
 Дызбуш-дызгӀушлагьи дкӀвыршапӀ:
 Ауи сыгъзащум йгӀасгвынгӀвныс,
 Тамамта сакъышь азцарныс.

52

ДыгъчӀвам - днагӀв-гӀагӀвитӀ амш шабгу,
 Хъара дыгъгылуам йӀабаргву,
 Ауаса пӀдзаракӀ гъихъдыргӀум -
 Йызшам ауекӀвапӀ, дгӀалархӀвум.

53

Дыгъуаурым гӀвыкӀ джъагӀвагӀв дызмам,
 ДжъагӀвгӀвракӀ хӀальтагьи йызлам:
 ДжъагӀвагӀвра хӀальпӀ, хӀаль гвымхадзапӀ -
 Ауи тшачвыхӀчапӀ хӀа мачӀдзакӀ.

54

АлахӀ йгӀайшвӀйыз заманпӀ хӀзаман,
 ЙгӀакъвырхтӀ ауи ахырзаман:

АгІвщра чвынціщратагъи йгъырбум,
Агъыччва рціыхъва йыгънадзум.

55

Уахъынла хІпны шварагІварапІ,
Агъыччва рыхъазла гІварапІ:
Аурам угІабжъалма - уашвырхІвуштІ,
Уырщыта кІваркІла убгъархІвуштІ.

56

Агъычра тшазтуа дакъыльсызпІ
ЙызпхыщІу хъчІвара днасыпсызпІ:
Агъычра шхъацІарам хІа хІпны
Йгътырхуам хІлымхІа ансимшы.

57

АгъычыгІв йахча имансызпІ,
АлахІ дызквщвиуаш уагІвырсызпІ:
ЙышгІайуа йцахитІа ауи,
РахІматракІ гІалымцІуа зынгъи.

58

"Агъыч уичвгъычхырквын - хІалъальпІ:
Ари агъычыгІвчва йырхІалъпІ:
"ХІарам, хІалъаль", - рхІвауа ауат
ЙырчвгъычитІ чвгъата аджъамгІат.

59

АгъычыгІв йылаква цІарапІ -
Ауат акІылшщра рынхарапІ:
ЗгІагъычра майру зымгІвагъи
ЙгІайпшыхвитІ пасала ауи.

АугІа дырчвымыгъпІ агъычкІвры,
 ЗунагІва рылачвуаш ачвкІвры:
 Уызлу ахІабля зымгІвагъи
 Агъычра шгвымху рахІв уаргъи.

Зынгъи уишІымбжъан агъычкІвры -
 ДыбзазитІ ахІарамфыгІв йхърыч:
 ХІальальта йшпауфуш заджвы йчІвы?! -
 ДхъауцапІ агъычыгІв ахъвынчІвы.

Агъычра рыгвква йнанардзитІ -
 Пхахъыхра дута йырпхъадзитІ:
 Агъыч дъану швара-гІварапІ,
 Дъаным - аугІа йыргвыргъьарапІ.

VI. Апсабара

1

ЙырхIвITI йашIамсуа ансимшы:
"КвайчIва ьану, йгIаншитI кьанщы" -
Ауи хIпсабара йалактапI,
ХIуатыкв йарышщдзагата йтапI.

2

Ахьапщ йахьчважвгIитI, ахьыз рхIвITI,
Йышпщдзу, йышхьапщ хьындырхIвITI:
Ауи акьральква йамаркIитI -
Ауат запьт рыгква днаркIитI.

3

ГIвадахьрапI хIбзазара зымгIва,
Ауи йгьахабзам майра мгIва:
Майрата йбзазауа зымгIва
Зынгыи йыгьрыгхушым кьаугIа.

4

АугIа рхIаль-шанла йгьацапшым, -
Ауат майрата шва шврымпшым, -
ДасузлакI йымапI йара йдуней,
Араьа йгьаьазлум квтаней.

Ацлай дангІаквылуа дуней,
 ДгІаталитІ дчІвыуа асатей:
 Гьагьата йайгвыргьбитІ ауи -
 Ауаса йаьапІ анцІрагьи.

АгІвы даналгара йдуней
 ЙдырчвитІ ладзыла асатей:
 ДырчІвыуитІ швабыжта ауи -
 Ауаса йаьапІ анцІрагьи.

"Хьамы гьидырам гьны зымбас,"
 Агьны цымшвтІыкьра йанымйас:
 ЦолапІ абзазара, цолапІ,
 Баргвыра щардала йалапІ.

АшкІвокІвара бзипІяа аугІа,
 ЙапшитІяа чва бзила зымгІва:
 АшкІвокІвара ашваква рхІвитІ,
 Йышбзийу, йышцкьу хьындырхІвитІ.

ЙысчвымыгьпІ квайчІвара збарныс,
 СачврыхІитІ ауи сапшырныс:
 КвайчІвапІ аквайчІвара агвы -
 Ауи станархъвыщитІ схьагвы.

Уыжвгьи йыгьсчвымгьым акьапщы,
 ЙызбитІ шарпныла ансимшы:

Ашахв алгъачІта йгІалашвитІ,
Къапщыта ажвгІвандгъи ашвитІ.

11

Адзырырта здыруа агІвы, -
АдзыгІв заргвану адзцагІвы, -
ЙгІауайхІвапІ уа ушыруаш адзыгІв -
Датша дгъутахъым акъыльыгІв.

12

Агвыргъъара амгІва тыбгІапІ,
Ауи атшгІаштІыхра хІагІапІ:
Агвыргъъара пшдзапІ адуней,
ГвыргІвакІгъи антам асатей.

13

Агвыргъъара алшара дупІ,
Ауи хІа хІынцІра йакъарупІ:
Агвыргъъара хІыгІвзастІ хІара -
ХІунагІва йыгІвнастІ гвыргъъара.

14

Агвыргъъара зкъыту агІвы, -
Агвымхара згІва анкъвгагІвы, -
ЗынцІра дызмыргвыргъъас заджвгъи
БзибагІа гъибушым зынгъи.

15

Бзибара збжъата йту аугІа
ЙацбзастІ йрыламкІва къаугІа:
Бзибара рымастІ зымгІвагъи,
Ауи ъазагІвапІ анцІрагъи.

Абазара гычвуам зынги,
 Луи тшгIатначIвакытI хIпынги:
 Абазара бзи - пхыз бзидздзапI,
 Дунейта йамугы дудздзапI.

Йгъапшым адуней аугIаква,
 Ахратгы йалыхпI апсчваква:
 ЗджъакIы йахъвылахитI джъанат,
 ЗджъакIгы йыртыпхитI джъахIанам.

Йалажвжву апстхIва квайчIваква
 ЙгIархъысын ащхъа хIагIаква,
 Бызла йдырбзитI рхъагы гIвнагы -
 ЙгIадзузапI хIыгIвзажв агъынги.

ДжъащахъвапI адгъыл шалакву,
 Къабат-къабат ауи шаккву:
 Зджъара пхартшахъвапI, нышвпI, хIахъвыпI,
 Зджъара рызнала, хъапщла йчвыпI.

Алыгажв йгIапсаз хъвлаганцIакI,
 Апхызква йырщыз шагIанцIакI
 Дыгъзагъуам тынч-тынч зджъарагы -
 Ащ-ща-хIва йгIаквитI аквагы.

ЗымгIвала йбзита, йпщдзата мшы
 ХIара йгъхIызгIайуам ансимшы:

МышкІыпІ йанщІыщІуа бзазара,
Апщдзара йацта гвыргъара.

22

Асы гласитІ, асы гласитІ,
Ауи йашІамсуа йгІахІхъаситІ:
ХІагІвычитІ шкІвокІвала ауи,
КІваргъи хвагъи - рхъагъи гІвнагъи.

23

АдзыгІвду мгІвайситІ йаквтштшауа,
Уарадгъи пщдзата йахІвауа,
Заджвгъи жакІаадзла пслачва йкІитІ,
ЗджьакІгъи квазырквакІ амаркІитІ.

24

Ахв-хва-хІва йгІаситІ апшыхъ-пшычв,
Ащаца уыквылтагъи уычв:
Йабадза бзийу апхын мшы -
ЙыгІгитІ джьанатта ансимшы.

25

Агъны бзидздзапІ сынчІва хІа хІпны -
Швапшы швгІаджвылцІта агваны:
АсрычвхІва ббитІ, асрычвхІва швшвитІ,
Тыдзгъи угІагъи зымгІва аршвшвитІ.

26

ГІашны гІашныпІ ансисквшагъи -
ЙгІахІвапситІ, йчІвылцІитІ зымгІвагъи:
ЙагІвычитІ чІыхвла адуней,
ЙарчвитІ апщдзара асатей.

ЙангІайра адзын хІара хІхакв,
 Йаналу апстхІва ажвгІвандакв,
 ЙаквылитІ рылахь аугІаква,
 Рхъаква дыркІышвитІ ахваква.

Адзы йагузйа йхІвун закІы
 Даннадгыл йаджъаль амдзакІы:
 Амаль анйымахым агІвы
 ДибузанІ ашайтан мцхІвагІвы.

АхъацІи апхІвыси анбжъам, -
 Бзибара багъбакІ анырбжъам, -
 ЗакІылагъи ракъыль гъаквшвум,
 Ахаквгъи ауат гъшІкІарашвум.

Щымтала йгІайуазгын мара,
 АчІвыйа йгІайуа йанхъвлара?
 Щымти хъвлапни злапшым хІа хІшны
 ЙубапІ уанджвылцІра агваны.

ЛашарапІ хІышта йаншара,
 ХІызлу лащцарапІ йанхъвлара:
 Ауи псабара гвыргъашапІ -
 ГІвычІвгІвыс джъащахъвара йызшапІ.

МачІдзакІ зхъаквынцІква шту нардзам,
 Уара, дуайчвата дуымпхъадзан:

Анчва уиманкъвакъвын зынги -
Ауи хІглайшатІ хІа зымгІвагы.

33

Йанглайра пхара хІа хІхаглагв,
Йанцкью хъахъыла ажвгІвандакв,
АцІсква ацІлакв дырчвитІ,
Ауат руарад быжъгы хІвачвитІ.

34

АхІвынап хъитІ, ахІвынап питІ,
Нартыхвта йау агвнарппитІ:
АуекІвпІ йшау анцІрагы,
ЙыншитІ ауаса уахъчІвагы.

35

АмцхІва даналга йымц хІвара,-
Данца ахратла "бзазара", -
Дыквуанйа швабыжта ауи
ЙшйымхІвазла мцы зынги, зынги.

36

АгІвыщтра бзипІ, хайырпІ ауи,
Насыпра гІалцІитІ анцІрагы:
АгІвыщтра зму йдуней джъанатпІ,
Йызмамгы йыхъызхитІ "Инат".

37

БаргвыпІ, абзазара баргвыпІ,
Ауыс алачпаква йыргвыпІ.
Ауи йазырхІвалитІ аутІа:
"Йгъамам хъа, йгъацІам цІгІва".

"Заджвы данпсра - йачІвакІ клашвитІ", -
 Араса рхІвитІта са йджъасщитІ:
 Дуней гІаншан йпситІ аугІа -
 ЙачІвата йаѡу бзапІ зымгІва.

АугІа зымгІва адгъылкІпІ хІызкву,
 МаракІпІ хІызціу, хІауакІпІ хІызлу,
 Хъахъыла хІыжвгІвандгъи закІыпІ -
 МамырракІ ахъаз хІабакІыпІ.

КвашуакІ гІакван, дуддзапІ адзыр, -
 ЙагитІ йхъчІвалата уандыркІ:
 Адзы гвжвайымгІвапІ йанщарду -
 ЙазхІитІ щардала акъару.

ЙгІахыситІ ац, дуней арцІситІ,
 УхъашыгІв чвгъадзатагъи йарцІситІ:
 Ауи хІаршвитІ псы зхъу зымгІва
 Зыгвква цІагъу хІара аугІа.

Адзыхъ чкІвын цкъата йынкъвызгауа,
 Сакъ-сакъ адзы анигауа,
 Гъагъата йхІвапситІ, ашва рхІвитІ,
 Йдунейгъи йгвыргъауа йхъынхІвитІ.

Апсра йачврыхІауа агІвы
 Зынгъи йгъгІайыщІуашым айсгІвы:

Ауи йдуней дкѣязызуа йгуштІ,
ЙынцІра дышгвсысуамца далгуштІ.

44

Алыгажв йысын хьтакІ дамхІвитІ,
Ауи чвгъадзатагьи дамситІ:
Йышпаучпуш ажвра уагІвырсызпІ,
Йажвуа зымгІвала дкѣарусызпІ.

45

Заджвы дгІадрима - хІгвыргъьачІвитІ,
Данпсра заджвы - ладзы кІахІчвитІ:
Йырчпун ауаса апхъагьи,
Ауаса хІавапІ уахьчІвагьи.

46

Уахъынла мзыпІ хІа хІзыркІклауа,
МарапІ хІа тшынла хІзырпхауа:
Ауатла йбайапІ хІ-Адгъыл цри,
Мамырта йыкву аугІагьи.

47

ЙачІвата йалу ажвгІвандакв
ЙгІапшитІ йанкъвакъвѣуа са схагІагв:
ЙангІацІцуа рызджъакІ йларкІклауа,
ЙташвахитІ рызджъакІ рнур цауа.

48

ГІапныкІ гІадзастын хІара хІпны, -
ХІъачІву адзыгІв ду ахъаны, -
Апша йамдыруа ашІапшы
ХІарыпшитІ чвгъата ансимшы.

АсылгІва ббитІ, асылгІва швшвитІ,
 Рхъагъи гІвнагъи - зымгІва аршвшвитІ:
 Агъны йаржвыуитІ амакъым -
 Уазгъра, уазгвыжвкІра гъатахъым.

"Дуней къазупІ...", - араса рхІвитІ,
 ДунейкІ ауыла йхъындырхІвитІ -
 Заджвгъи дгъазыгвжважвум ауи -
 АцІыхъва йгылуаштІ зымгІвагъи.

Агъны хътахатІ сынчІва хІа хІпны.
 АсрычвхІва уыуитІ агваны,
 АхІмадгъи йыжв адзхъа йырцитІ,
 ЛаквакІгъи хъвмаритІ, йабанкъвцитІ.

Апхыз апны зымгІва майрапІ:
 Гъагъата адуней марапІ,
 Прагыла гъаъам, хвитпІ зымгІва -
 ЙынхитІ-йынцитІ йацыквта мгІва.

Апхыз джъащахъвапІ йышчпакву,
 АнцІра йгъудыррым йшалакву:
 УаргвыргъыитІ зны, уархъвыцитІ зны -
 ЙапшдзапІ хІа хІбзазара апны.

Апхызква шау са йджъасцитІ,
 Ауат алокІква йыршІсырпшитІ:

Зынла уарыпсегиті ажвгІвандакв,
УгІанагхиті уытшгІва ахагІагв.

55

Пхадза уа ушылу ачварта,
Уышту тынчдзата атахта,
Уагиті асрычвхІвала апхыз,
Ласдза угІанагхиті чва ьархыз.

56

Апхыз апны са йджьасщауа, -
Джьащахъва дута йгІаншауа, -
Йубиті щардала йутахъдзам,
ЗмагІныла, зуысквала йбзидздзам.

57

Уаналу ачва хъгІа шарпны,
Арепш гІаншиті апхыз апны:
ЙушвымкІва айквагьи асгьи
УапІажв-уапІажв йгІасуа асгьи.

58

Апхызква рпны са йызбауа,
Ауаъа уыста йысчпауа
Лала йанзбахуагьи гІаншиті -
Ауи са швабыжта йджьасщиті.

59

Анчвата йдухаз са сгІахча -
Щардала сайпхызиті ахча:
Ауи машаквла йнкъвызгауа,
Зынгьи хъвынчІвыла йысшауа.

Апхыз апны са сзынйауа,
 Запыт ауаѣ спсы зфауа,
 АгІвычвгѣ йакІвпІ - сызхъварауа,
 Сара дуней сызмырбауа.

61

Апхызква рпны са йсагІпсауа,
 Сара гІазабта йысхътшауа,
 БаргвыпІ ажвала йухІварныс,
 Ауи зджѣакІы йхѣадуырѠарныс.

62

ДжѣащахъвапІ йшаѣу апсабара -
 Ауи сазхъвыщитІ са щардара:
 ТшагІвычитІ йнаквлызтын гІашны,
 ТшартІлитІ йазгІайызтын агъны.

63

Аква гІаквитІ йангІайра пхны,
 Асы гІаситІ йангІайра гъны:
 БажврапІ, тхаджърапІ сгѣи квагѣи -
 ХІьшта йагымхатІ зынгѣи.

64

ЙачІвакІ клашвауа йызбарыквын сара
 ЙсызгІайитІ йатаркІвах са счкІвынхѣа хѣара:
 «ДзачІвызлакІгѣи йымапІ йачІва чкІвынкІ
 кІкІауа»,
 Араса быжѣ пшкала ауи йахІвауа.

65

Дуней гъсызхъум йансхѣазхара,
 Схѣазы хІа хІпны сангІанхара:

СыгІвнапІ схъа счвымыгъта атдзы
Йазакъвпуа сгвы йбергъльым закІы.

66

Агангьи сырзыбжан сара агагьи,
Ауехъаз сыгънымкъватІ са сылахъ аквы:
Ла хътІыла сырпшуан аджъамгІат зымгІвагьи,
Сразыта йырзысшун йтырхъахъаз са сгвы.

67

ДжъанаткІ йагІвызапІ адуней
Сызцапхъаз дъауу Бесленей:
Аныла - арахква хъыргъгъапІ,
Арыла - архъаква тыршшапІ.

68

СлымхІаква цІыуитІ йгІартасшва закІы -
ЙхІвитІ - хІва йсымхІваз хъындырхІвузапІ
зджъакІы:
Джъата йгъызбум йырхІварагІатІ ауат -
Сшаъу бзидздзата йырбитІ аджъамгІат.

69

Аладзква гъбахуам айсра ъакІвшауа,
Атоба йхъалитІ апсра кІвашауа,
Амлагьи уыуитІ аквыджъмаква рапш,
ЧІвъщата йхчІитІ аугІа рбзазара хъапщ.

70

Амара гІайта йанкІкладжъуа зымгІва,
СкытлагІвчва цриква йанрымам гвыргІва,
СгвыргъытІ цІай хвыщшва сыгъкъахвитІ сара.
Сгвы азсырчІвитІ адуней абара.

УахъчІва йгІашан апша хъынхІвитІ,
 ЗымгІва хІарышшитІ, хІхъыннархІвитІ:
 АгІвы дангвыжвкІра йапшпІ ауи -
 АлыхракІ гъачпум зджъарагъи.

А-Чбыщла йгІабгъалитІ аква,
 ЙарбажвитІ акыт ртшыгІвраква:
 Аусхъаз а-Чбыщ бзи йызбитІ,
 СашІамсуата ашваква схІвитІ.

Чва бзила сапшитІ са а-Чбыщ,
 Йъану щардадзата бабыщ,
 Дъану са-мцата сазыркІыз,
 Саншлацха бзибара сзыркІыз.

Агвыргъара шгвыгъауа апш,
 Йайауныс абзазара хъапщ,
 Агвыгъара дупІ апсрагъи -
 ХІахъыла йгІанацІитІ ауи.

АчІвыуара аладз кІаргІвгІвы,
 Агвыргъара нур ахъыргІвгІвы,
 Ашвхъымса йхъагылапІ ауат
 ЙгІащтІырхуа запыт къазауат.

АугІа ьатынчым, йъайслауа,
 ЙашІамсуа ща ьакІарчвауа,

Запыт адзыр, апша качкІтІ,
АугІа рщаквысра хъатаркІтІ.

77

Апша чвгъадзата йанбыжкІуа,
Дуней пнатшуа йанагІвкъауа,
Намдзара щарда гІахънатІтІ,
Зынгъи йузымбуш гІанартІтІтІ.

78

Дуней апщдзара бзи йызбуш,
Ауыла пщдзата згвы зырчІвуш,
ЙангІайуаш амара уазпшы,
Анурква шгІаунащтуа уапшы.

79

Угвкъа-пскъа уацІымкъан аква,
Йубузтын бзи атшыгІвраква:
Аква рызкъышІ йынкъвнагауа,
Ауи рахІматрапІ йашауа.

80

Зджъара йгІаквитІ, зджъара йгІаситІ,
Зджъара ашуара чвгъа йащитІ:
Ауепш джъащахъва ъаншауа
ЙабакІву? ЙхІва уа уымшвауа.

81

ГІапны ангІайра хІгвыргъачІвитІ,
ХІыгвква ашыщра йазхІырчІвитІ:
ЙачІвапІ зымгІва - бнагъи рхъагъи,
АпсыхІва дуквагъи хъагъи.

Агъны ангайра сгвы тшартлиті,
 СызгІва кыжв-мыжквва йысхьнарплиті:
 Сара агъныла сгвы сырситі -
 АзгІва хІызглазгуа зымгІва пситі.

Дуней лашарапІ алашара,
 ЙырбзипІ абзиква зымгІвагъи:
 Ауди джъащахъвапІ апсабара -
 Йгъидырам алаща заджвгъи.

Абзи гърымхІвасзапІ алащцара,
 Лашара хвыцкІ зымбас зынцІра:
 БаргвыпІ йудырныс апсабара
 Зынгъи йглазлымцІуа гвыргъара.

ГІвычІвгІвыс дызгІвычІвгІвысу закІыпІ,
 Акъыльла йымза хвыц аркІыпІ:
 АуекІвпІ хІа хІымгІва зыркІклауа,
 Дуней дунейта йхІзырбауа.

АгІвы ддыртлапІтІ анцІрагъи,
 Бзи дырбитІ хъахъгъи цахъгъи:
 Багъата Адгъыл дыквпІ гІвычІвгІвыс,
 Ауди ла хътыла дапшырныс.

АхъацІа йыйачІва гІакІкІтІ,
 АпхІвыспа лымза анаркІитІ:

Ауат агІвыджь йацтапІ джъанат
ЗымгІвала йрыщІата рахІмат.

88

ХІвапсагІвапІ кытта са сызту, -
Швара гвы ашвтзапІ са сызщту, -
ДжъанаткІ йагІвызапІ Къвбина кыт -
Ауи сазуыситІ са запыт.

89

ЙачІвата йаъу зымгІвагьи
ЙгІазкІылшитІ Адгъыл анцІрагьи:
ХайырпІ АшыйачІва хІа хІпны -
ХІаркІкІитІ анурквала шарпны.

90

Дуней здунейу зымгІвагьи
Рыгквва адгыллитІ анцІрагьи:
Адгылра - бзазара мамырпІ,
Ауи хІгІазшаз Анчва йъамырпІ.

91

АсрычвхІва уъуитІ, йгъагъаситІ,
Асы хІаджв-хІаджвта йаквнашситІ,
Ціис хвыщкІгьи агІвара йтачІва,
Уарад ахІвитІ ... хайырпІ уахъчІва.

VII. АхъацIара. Адин. Апсра

1

"АхъацIа дзырхъацIауа пцIапI", -
Араса апцIара йаквцIапI:
Йыгъгвымхам пцIагъи жакIъагъи -
ТшырпырчитI ауат агагIвгъи.

2

"ДыгъхъацIам пакI дызмагIзауа,
ЗынцIра цIла хвыцкI лазымцIауа", -
ЙгIахIархIвитI арса айцIбачва
Дунейква здыруа ахIбачва.

3

АхъацIа йгIвыра зларшвауа,
Ауи йхабар зладыргауа,
ДышгIвычу гъакIвым - йакъыль акIвпI,
IпатIута йыквырцIауа акIвпI.

4

БаргвыпI ахъылпа нкъвугарныс,
Ахъылпа ахв науырдарныс:
Ахъачва ракIвпI ауи злакту,
ГIарбага дута зхакв йту.

5

АцІабырг йаквырщуан апхъа -
 ЙщаквыстІ ауыла хІугІахъа:
 Уыжвгъи баргвыпІ ауи ауыс
 Уазгылта бзита йухчарныс.

6

АцІабырг йазгылу агІвы,
 Багъята ауи ахчагІвы,
 Афырква дырфырпІа ауи,
 ДыртазлуштІ рыгвква аугІагъи.

7

АцІабырг агІаура гъмайрам,
 МайрапІ -хІва зхІвауа - дыгъхъарам:
 Йшапщылу гІапсара ауи
 Йырдырра стахъыпІ зымгІвагъи.

8

АцІабырг гъырмауазтІ зынгъи ...
 Ауехъаз йдрычІвун щагъи:
 АцІабырг агІаура баргвыпІ,
 Ауи къару ду атахъыпІ.

9

АхъацІа хъа дута данхъам,
 ХІайльата хІайльаракІ дантам,
 Дызлу анхагІвчва дыргвапхитІ,
 МгІвалагІвта ауи дыртахъхитІ.

10

Муртатта йаъадзу хІа хІпны,
 МышкІы тшырпсахуамца быжъны:

Закы йашысымкIва ауат
Хвагата йрылапI аджъамгIат.

11

"УйыртшхъвуштI дашIамсуа уызтахъым..." -
Араса ухъвыщра гъатахъым:
ЙашIамсуа уыхъыз зыргауа
Йгъаурым хIарамта дучпауа.

12

Ахъгъи йахъырхуата гвыргIва,
Ашгъи йамрыдзуата рызгIва,
АугIа тшырджъарщауа даргъи
ХIара йыхIщардапI анцIрагъи.

13

АцIасква йрызгылу агIвы,
АхъацIа йбаракъ анкъвгагIвы,
ДафырхуштI хIзаман атурых -
Уйызсакъха ауи, Сахътаных.

14

«ЙгIахысуа ац ауи йгIайкIитI,
Напыла йымата йыркIкIитI», -
Араса ззухIвуш хъацIа бзи
ДгIахIылцIитI абаза угIагъи.

15

Афыр дгъыргум пшагъи, мцагъи -
ЙгIарыс, йацIхъи уахъгъи тшынгъи:
Йызбанда фырта хIугIахъа
АнцIрала йгвыргъауа ршIахъа.

Апхъала, абазаква хІпны,
 Къамчыдъа йгъаквымчІвузтІ атшы:
 Ужвы дабоуху хъацІа мчы
 Йыззынкъвгуш бзита акъамчы?!

Сосрыкъва айныджкква драгъан.
 Ауи ауат драйгІайтІ аган:
 Ужвы, Сосрыкъва йтынхаква,
 ЙырчврыхІитІ "айныжв" хвагаква.

Дбагъанйа Кына йпхІа Минат -
 ДйайгІайтІйа Лоу йпа инат:
 ДылхІватІ ауи дышшвапачаз,
 Агъыбза далалжътІ дышзиназ.

КъралыгІва хІыман зны хІаргъи
 Рпхъадзара дута хІугІагъи:
 Ужвы хІгІарцІыхъвахатІ зымгІва -
 Ауи гвакъвпрата йхІыквпІ аугІа.

Къарута йамадзу "ПсимлахІ" -
 ЙаблитІ, йашахитІ абалахІ:
 Шитанта йаъу амцІнацитІ,
 Ауат арыдзитІ, йукъвнацитІ.

"АлахІ днайахвхитІ йгІахъынхІвыхуа", -
 ЙырхІвитІ араса рыгкква дырбзиуа:

ХІа хІызджьакІ йайгвыргъьитІ ауи -
Йанлыгажв-тажвхуш амш йазпшитІ.

22

ЙапшымызтІ рдинквала аугІа,
Ауыла йрыламызтІ къаугІа,
Ауаса дрымазтын АлахІ
ЙачвнахчапІ йгІайуаш абалахІ.

23

Гъауыргъи дгІвышІ, мсылмангъи дгІвышІ,
АлахІ йнашвхІа йацапшыпІ:
ЙгІазхъьщІыз щакІпІ, дунейкІпІ йызкву,
Ауат зымгІва заманкІпІ йызту.

24

Джъанат - хІва йгылашІ зымгІвагъи,
ЙырхІвитІ йышбзийу анцІрагъи,
Ауаса йгъгвжважвум йазцарныс,
Ауаъа йцата йырбарныс.

25

ДурычитІ аурычра шабгу -
Джъанат йарала дцуштІ дшабгу
ЗынцІра сабапракІгъи зымчпас,
Заджвы йхІатыр зынгъи йзымбас.

26

ЙынцІра шабгаз Анчвадъа йгатІ,
Къарута йымазгъи далгатІ:
"ДнайахвхитІ йгІахъынхІвыхуа", - йхІван
ЙанкІылшвтуаз йпсы йгІайгхтІ иман.

Змурадква цкъу аугІа зымгІва,
 Зынги йрымдыруа згІва, гвыргІва,
 Анчва йырбзазитІ, йахъйыргІвгІвитІ,
 Абзира бзита йырхъйыргІвитІ.

Зыгвква квайчІву зымгІва, зымгІва,
 Ласы йрызгІайитІ згІва, гвыргІва:
 Змурад лашару йымшква мшыпІ,
 Джъанат апшдзара йашІырпшыпІ.

ЗакІыла сбайхІвапситІ бара,
 БашІыпІ арыцхІаква рбара:
 Быщущ аухъаз ба джъанат
 ЙырхІвитІ аугІа сахІат-сахІат.

ЙылгвыгъапІ дталырныс джъанат
 ФакъракІ дзымбас апхІвыс инат:
 ЛщапІы шхъылгаз ауи ахрат
 ЙгІалархІвуаштІ йблыбылуа нагІлат.

"Агвымха йзагІшитІ джъахІанам", -
 Араса зажвам хІкыт дыгътам:
 Ашихква йрапшхатІ хІкыт аугІа -
 ЙгІахІдахІвхтІ ауаъа йту зымгІва.

Данаъу айфанд уасаражв, -
 Ауи анцІралагыи йхъаражв, -

Адингъи щтЫщитІ, хІагІахитІ,
ЙынхитІ-йынцІитІ - ахъвы ахитІ.

33

МачІва тшумрагІпсан, мцы уымхІван,
ТІакІвы уакъвыщІта ахІван-схІван,
АцІабырг глау, ауи гІадыр,
ЙгъырхІвахрым уыхъаз "хІабырчбыр".

34

Зъарайа аркъа йахъдыргІвхъу,
АугІа ауехъаз йырхІвахъу?!
Абзи гъйымхІвастІ ауи заджвгъи -
ЗарарпІа швабыжта ауи.

35

ЗарарпІа аркъа зымгІвагъи,
ЙахъчважвгІитІ гвымхата ауи,
Ауаса йрыжвитІ ансимшы
Йъану рымдыруа ашІапшы.

36

Аркъала уымхъвмарын зынгъи,
СайгІайпІ - хІва уымхІван зджъарагъи:
АлгъачІта йсачІуачІитІ ауи -
ДайгІайра гъихакІъуам заджвгъи.

37

Йануымжвуа аркъа йшубалакІ,
Ауи йануымжвуа йъаубалакІ,
ЙгІаншитІ йаналу бзазара,
ГвыщтІыхра, къахвра, гвыргъъара.

Стаканкі зымжвысківа кьахв зауа,
 Зунагіва емна гівназгауа,
 ПщырхІала йсыжвитІ -хІва аркья
 ДашІамсуа дціритІ, йыртшхъвитІ йхъа.

39

Уамайгвышхван - аркья зинапі,
 Зината аунагіва йыгівнапі:
 Ахъаціа дараглапкіитІ ауи,
 АпхІвысгыи дгьартынчуам зынгыи.

40

Аркья зыжвлуз араса йхІвун, -
 Запыт ауи йахънайырхІвун, -
 Йануыжвуа бзипІ, бзидздзапі ауи,
 УацІыхъван хъыхърахитІ ауи.

41

Аркья зыжвуа йхІвалитІ запыт
 Цолата йщтиуа йпсыцхІа псып:
 «Уыжвгыи сазыбжапі сара хыкі,^{*}
 Швара сыжвгахитІ ахъазыкі».

42

"Схъапщыла штшылчпауа джъасщитІ,
 Санцахра хІпны чІвкъьадза дгіаспшитІ,
 Слакціа джъагърута йхъынлырхІвитІ", -
 Аркьяла йдзрыжву арса йхІвитІ.

43

Аркьяжвра бзира угъазнарцум,
 Йызжвуа гІвычІвгІвыста дгьырпхъадзум:

---

* Аркьята грамм 100.

Йъаштырхуа шлакI алкIаш днадзитI,
Рыгква ауаъа йнайырдитI.

44

Уахъгьи тшынгьи йызжвуа амгвычв
ДйызхъитIта дйыгIвсхитI йпхIвыс кьынчвычв:
Ас цкьакI гьишвылымцIастI мышкIы -
IШай-лымтIта дныкъвитI ансимшы.

45

Аркъажвра зщцалрахаз агIвы, -
Акьахв йарлагауа айсгIвы, -
ЙырхIитI аугIа данырбара,
Ауи йбыжъхвыцкI аныргIара.

46

"АлкIаш дйайчвата дгъаъам гIвы!" -
ЙырхIивитI араса щардагIвы.
Саргьи йысрыбагъьитI ауи -
Аркъажвра гъбзийым анцIрагьи.

47

МухIамад, - Анчва йхIвачIвгIвы, -
ДичпатI хIарамта йызжвуа агIвы:
Йанйыжвуа айфанд са дджъасщитI,
ЙысхIвуш сымдыруа сишIапшитI.

48

УарлагитI чвгъата ачагIыр,
Йануыжвра азнадза уандыркI:
УаргвышхвитI, урагIапкIитI ауи,
ЙгIащтIнахитI запыт айсрагьи.

"Агвакъвпра арчІвІтІ ачагыр!" -
 Араса йхІвалитІ хІабырчбыр.
 Ауаса, Уа, тшаумтын ауи,
 Уажьата уаргыаруаштІ, Уаргыи.

Арыла - дуней бзазара,
 ЙазамкІуа хІхаглагв гвыргъьара;
 Аныла - йлашару ахрат,
 Анурква глазхъыцІуа джьанат.

Апсра глагІвадзашвитІ хІа хІпны
 Йамдыруа щымта йа хъвлапны:
 Ауи хІымбауазшва зынгыи
 Абзазара хІахъитІ хІаргыи.

Йанглайра згІвакІ - апсра кІвашитІ,
 Ахъпшылра уысква акІвнаршитІ:
 Йайаума псыдаквакІ зджьара
 ЙархІвхІвІтІ ауыла азхъара.

Агвымхара йалу агІвы,
 ЙызхъымхІауа бзиракІ афгІвы,
 Дамгушшва згІвагыи гвыргІвагыи,
 Апсра гьгІатайрышвуам зынгыи.

Йамайчуата гвчІагІвра зчпауа,
 АнцІралагыи псапа зхауа,

ДахъвылапІ ахратла джъанат,
Йгъибушым лала джъахІанам.

55

"АчІвыла дазцахуаштІ агІвы ...", -
ЙгІахІайхІвитІ адин анкъвгагІвы:
АчІвыла хІшачІву зымгІвагъи
ЙыгІдыритІ бзидздзата хІаргъи.

56

Апсра йарчІвыуитІ аугІаква,
ЙарыгІвщитІ чвгъата ахъаква:
АпстыхыгІв дхъумищтІ - далапшитІ,
АгІвбзиква рпны ауи дчІапщитІ.

57

Аныла - псра, арыла - псра,
ЙакІвшузшва йаъапІ хІкыт айсра:
Сара йысчІвызапІ акъазу -
Ауи сазхъвыщитІ йансхъазу.

58

Апсра йачвшвитІ псы зхъу зымгІва,
АугІа ауи йахъырхитІ згІва:
ЗакІы йарпсындарыз апсра
Зджъарала йшаъумца сасра.

59

ЙыздыритІ схъапщыла данпсы
ЙызкІызгъи йзымкІызгъи снапІы:
Сара йгъсымам хІалъ-шан ласы -
СрызцитІ зымгІва данрыму псы.

Заджвы данпсра уа угвы умырпсан,
 ЙакІвым закІы зджъара йуымхІван:
 Ауыла ща гырхум зынги -
 Апсы ддыртлапІтІ анцІрагы.

Апсра кІвашитІ згІва чвгъа ъану,
 Апсыда чІвыуахъвква ъату:
 Ауи йамдыруа ашпапшы
 Ладзы арыгІвитІ ансимшы.

Апсра йазымхъвыцуа агІвы
 ЙгъихъыхІум абзазара фгІвы:
 ЙысхІвапІта сара атамам -
 ЙызпшитІа ауи джъахІанам.

Сашпамсуа сйыхІвитІ са АлахІ
 Хъара йысчвикІныс абалахІ.
 Уаргы йудыруазтын кІара -
 Ауи уамайгъдзан ахІвара.

Абаза хъаца хІва гъырхІум,
 ЙынцІра ауи хІважъы гъифум:
 Йнапа шкІвокІвапІ Анчва йпахъ -
 ЙазхъайцІитІ дшаъу ауи йхъахъ.

УымцІрын, уымхІвхІван йангІасуа пша,
 Тшырхаха тшумчпан уа закІшва:

Ауи зьамыру Анчва йакІвпІ,
Йыншуш шыншуш, кьангьашдъа, хІакъпІ.

66

Ани-ари - хІва уымхІвачван,
УакъвыщІ, тшаумрыщцан ахІван-схІван:
Уышпсыхуаш дыр, угІвычІвгІвыспІ уаргьи,
ЙглауайгвгьитІ хъала апсрагьи.

67

Апсри абзасари ацыпІ,
Ауи зымуа дагІвкъьапІ, дагІвцыпІ:
Уара, апсапа архІагІвы,
Йышбзихуш уахрат глаугвныргІвы.

68

ЙыздыритІ са ареш тамам:
Адин зымуа - Анчва дызмам
ДыхвтыкъвуштІ йымамкІва иман.
ЙызпшитІ ауи ахырзаман.

69

ДглагылтІ Ауи щымтанамаз.
Ласдза днагылтІ - йчпуштІ намаз:
ЙшІа гьыджвджвам, йгьгІаймахвтІ абдаз -
ЙамгІан намазйа ауи йбаз?!

70

Данйымаз йан - дгьйымбузтІ хабар.
Ужвы йтайцІахитІ топатар:
ЙылзичцитІ син, хатым ауи -
Дышбзийыз райхІвитІ зымгІвагьи.

Адин йапщылакву зымгІва
 ЙырбжытІ джъанат йышцуш аугІа:
 Дара гъазыгвжважвум ауи -
 Ауаса йаъапІ анцІрагъи.

Йгъайауам цІхъва са сджъащара,
 Дгъызбум ацІабырг сзыргІара:
 АчІвыйа дзаъам пхІвыс айфанды?! -
 Ауи са йгъалсхуам лакъырды.

"Йымпсыхуаш дгъаъам ...," - арса рхІвитІ,
 Дара уахъгъи тшынгъи йазхІвхІвитІ:
 Ауаса йаъакву зымгІва
 Йрымгушшва тшырчпитІ згІва-гвыргІва.

Уара, агвнахІква зырхІауа,
 АрыцхІа сомкІла дзымбауа,
 Апсра шупыру гІаугвныргІвы,
 Ауи гІайшыралитІ агІвы.

Апсри апстазари гъагІвзам,
 Ауат ангІалракІгъи гърызбжъам:
 АзакІы - ахратла хІагитІ,
 АзакІы - ауи хІгІашІнагитІ.

Йымпсыхуаш дгъыквым адуней -
 Ауи уачвызхчуш йгъаъам къвлей:

Псы зхъу зымгІва йыхІпырапІ псра -
Ауехъаз йзалайа хІайсра?!

77

АпстыхыгІв йакІвапІ зажива гІвбам,
МачІдзинакІ жьыхъра, пшкара злам:
Абзиква хІылихъвшвшвгІитІ ауи -
АлахІ дыгъйымамзапІ ауи?!

78

Апша гІаштІьщІтІ, йгъагъаситІ,
Ауи чвгъадзата хІлахънаркшитІ:
АугІа ауехъаз щарда рхІвитІ -
Анчва дшІархІысуатагъи рхІвитІ.

79

Уара, са сапхъагІв, уытшгІва пхазтІ,
Уцныхчыл йыжвзаджвыкІгъи гІвазтІ:
Ууысква бзита анцІрагъи
Атхаджъра уалазтІ ансимшгъи.

А х ъ а к в а

1. Абжъагажваква.....	3
2. Абзибара адуней.....	18
3. АхІаль-шанква.....	37
4. Ахабзаква – ацІасква.....	61
5. Анхара. Абзира. Агвымхара.....	73
6. Апсабара.....	85
7. АхъацІара. Адин. Апсра.....	102

Лагучев Джемуладин Катуевич

Четверостишия

На абазинском языке

Сдано в набор 03.06.2002. Подписано в печать 19.06.2002.

Формат 60x84 ¹/₃₂. Бумага офсетная. Печ. л. 7,25.

Уч.-изд. л. 4,46. Тираж 200 экз. Заказ № 00469

